

Näkökulmia musiikinopetuksen arkeen

Nuorten musiikkikasvattajien kokemuksia ja tulevaisuusnäkyä

SIBELIUS-AKATEMIA

SIBELIUS-AKATEMIA

Ulla Pohjannoro

Näkökulmia musiikinopetuksen arkeen. Nuorten musiikkikasvattajien kokemuksia ja tulevaisuusnäkyviä

Musiikkialan toimintaympäristöt ja osaamistarve – Toive, osaraportti 11. Sibelius-Akatemian selvityksiä ja raportteja 11/2010

Sibelius-Akatemia

Helsinki 2010

ISBN 978-952-5959-01-7 (PDF)

ISSN 1798-5455

Tämä tutkimus on toteutettu osana Sibelius-Akatemian koordinoimaa, opetushallituksen hallinnoimaa ja Euroopan Sosiaalirahaston ja Metropolia ammattikorkeakoulun osarahoittamaa Toive-hanketta. Hanke on toteutettu yhteistyössä Metropolia Ammattikorkeakoulun, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cuporen ja Suomen Konservatorioliitto ry:n kanssa.

Kannen kuva: China Flag. Lähde: Wikimedia Commons.

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	2
2	SELVITYKSEN TAUSTAA	2
3	MUSIIKKIKASVATTAJANA KOULUSSA JA SEN ULKOPUOLELLA.....	4
3.1	Informanttien esittely	4
3.2	Sijoittuminen työelämään.....	10
3.3	Musiikkikasvattajan identiteetistä.....	14
4	MUSIIKKIKASVATTAJAN KOULUTUKSEN JA TYÖELÄMÄN VASTAAVUUDESTA	16
4.1	Didaktiikan opinnoista ja opetusharjoittelusta.....	16
4.2	Musiikillisten opintojen merkityksestä työelämässä	19
4.3	Ei-musiikillisen osaamisen merkityksestä	23
5	MUSIIKKIKASVATTAJAN TYÖN EETOKSESTA JA HAASTEISTA	24
6	YHTEENVETOA: "SOITIN KUIN SOITIN. SITÄ OPPII, KUN SITÄ VÄHÄN AIKAA TEKEE." 29	
	LÄHTEET.....	31
	LIITTEET.....	32

1 JOHDANTO

Tässä selvityksessä tuotetaan näköala Sibelius-Akatemiasta 2000-luvun taitteessa valmistuneiden musiikkikasvattajien työelämään sijoittumisesta ja koulutuksen antamista valmiuksista musiikkialan ammatissa toimimiseen. Selvitys kuuluu *Musiikkialan toimintaympäristöt ja osaamistarve – Toive* -hankkeen laajaan selvityskokonaisuuteen. Käsillä oleva raportti on sarjan 11. osaraportti.

Toive-hankkeessa selvitetään musiikkialan toimintaympäristöjen muutoksia ja näistä johtuvia tulevaisuuden osaamistarpeita. Sen tarkoituksena on välittää tietoa ammattikuvien muutoksista koulutuksen rahoittajille, järjestäjille, toimintaa sääteleville tahoille ja koko koulutuksen kansalliselle ennakointitoimialalle. Selvityksen kohteina ovat orkesterien ja seurakuntien musiikkitoiminta, koulujen ja musiikkioppilaitosten musiikinopetus sekä kevyen musiikin sektori niiden itsensä näkökulmasta ja tulevaisuudenkuvasta käsin. Selvityksen avulla musiikin ammatillisin koulutuksen järjestäjät voivat kehittää koulutuksensa rakenteita ja sisältöä. Alalle hakeutuvat ja siellä opiskelevat saavat selvityksistä tietoa työelämän vaatimuksista ja rakennusaineita omalle ammatilliselle suuntautumiselleen.

Yhteistyökumppaneina Sibelius-Akatemian hallinnoimassa ESR-rahoitteisessa Toive-hankkeessa ovat Metropolia Ammattikorkeakoulu, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore ja Suomen konservatorioliitto ry. Rahoittajaa edustaa hankkeessa Opetushallitus.

2 SELVITYKSEN TAUSTAA

Toive-hankkeen osaamistarveselvityksissä on pitäydytty pääasiassa työnantajien näkökulmassa. Yleissivistävän koulun osalta työnantajan roolissa ovat rehtorit ja kuntien koulutoimesta vastaavat johtajat. Koska koulutoimen johtajat ovat keskeisessä roolissa kuntien musiikinopetuksen järjestämisessä, so. resurssien jakajina, opetussuunnitelmien laatijoina ja opettajien rekrytoijina, Toive-hankkeen ohjausryhmä (ks. liite 1) päätyi selvittämään kuntien koulutoimen johtavien virkamiesten näkemyksiä musiikinopetuksen järjestämisestä. Tämän kohderyhmän kyselyaineistoon perustunut Toive-hankkeen raportti (Pohjannoro & Pesonen 2010) osoitti, että kunnissa on suuria haasteita musiikin aineenopettajien rekrytoinnissa. Toisaalta se myös paljasti kuntien huolettoman asenteen: musiikinopetuksen järjestäminen koettiin rekrytointiongelmista huolimatta vaivattomaksi.

Lisäksi selvityksessä tulivat esiin musiikinopetuksen toteuttamisen suuret erot eri kuntien välillä. Kun joissakin kunnissa oli mahdollista hakeutua painotettuun musiikinopetukseen (nk. musiikkiluokat), suurin osa kunnista selvisi musiikinopetuksesta järjestämällä opetusta lain salliman vähimmäistuntimäärän mukaisesti siten, että yksittäisillä kouluilla ei ollut annettu mahdollisuutta käyttää alakoulun nk. välystä musiikkitunteihin. Yläkoulussa musiikin valinnaisuus toteutuu käytännössä siten, että suurin osa suomalaisista saa musiikin aineenopettajan antamaa musiikinopetusta yläkoulussa ainoastaan yhden vuosiviikkotunnin verran: Opetushallituksen selvityksen mukaan 7. luokan pakollisen yhden musiikin viikkotunnin jälkeen musiikinopetusta annettiin valinnaisena 8-luokkalaisille 13 %:ssa ja 9-luokkalaisille 3 %:ssa kouluista (Opetushallitus 2009). Musiikin aineenopetuksen vähäiset tuntimäärät ovat johtaneet siihen, että valtaosassa Suomen kunnista on vain yksi musiikinopettajan virka, jos sitäkään. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että merkittävä osa yläkoulujen ja lukioiden musiikinopetuksesta annetaan epäpätevien opettajien toimesta.

Alakoulussa opetusta antavat luokanopettajat, joiden musiikillinen osaaminen paitsi vaihtelee ääripäästä toiseen on myös opettajien itsensä kokemana varsin vaillinainen. Tästä seuraa, että lukion päättänyt opiskelija on opiskellut musiikkia musiikin aineenopettajan johdolla yläkoulussa vähimmillään 38 vuosiviikkotuntia ja lukiossa yhden kurssin verran (35 oppituntia). Näin ollen merkittävimmätkin sisällölliset muutokset musiikin aineenopettajien koulutuksessa vaikuttavat koulujen käytännön todellisuudessa kohtalaisen vähän. Enemmän vaikutusta kerrannaisseurauksineen olisi pakollisten musiikkitunteja lisäämisellä – tai vähintään pestamalla alakouluun musiikin aineenopettajia. Tästä alkaisi myönteinen kierre, jossa pätevä ja innostava opetus lisäisi musiikkivalintoja, ja musiikinopetuksen tuntimäärän lisääntyessä voitaisiin pestata kuntaan toinen musiikinopettaja.

Musiikinopetuksen tulevaisuusnäkymien keskeisin kysymys katsottiin siis olevan enemmän yleissivistävän koulun tuntimäärissä kuin sisällöissä. Koska kuitenkin tiedonkeruun kohteena olleiden kuntien sivistystoimenjohtajien katsottiin olevan kaukana musiikinopetuksen käytännöstä, päätettiin aineistoa laajentaa työnantajan näkökulmasta koulujen arkeen, so. musiikinopettajan näkökulmaan. Lisäksi aineistoa kerättiin peruskoulun 9. luokan ja lukion ensimmäisen vuosikurssin oppilasryhmiltä. Tätä aineistoa ei hankkeen puitteissa ollut kuitenkaan mahdollista raportoida.

Seuraavassa esitellään musiikinopettajien vuonna 2006 tehtyyn haastatteluaineistoon perustuvan analyysin tulokset.

3 MUSIIKKIKASVATAJANA KOULUSSA JA SEN ULKOPUOLELLA

3.1 Informanttien esittely

Hiljattain valmistuneiden musiikkikasvattajien haastatteluaineisto on peräisin musiikkiyliopiston Musiikkikasvatuksen seuranta- ja arviointiprojektin laajasta tiedonkeruusta.¹ MuM Eeva Lepon keväällä 2006 keräämä haastatteluaineisto vuosituhannen vaihteessa valmistuneista musiikkikasvattajista oli jäänyt analysoimatta, ja Toive-hankkeen ohjausryhmässä katsottiin sen palvelevan hankkeen tiedonintressiä.

Kahdeksan musiikkikasvattajan haastatteluissa paneudutaan Sibelius-Akatemian opintojen merkitykseen ja vastaavuuteen haastateltavan nykyisten työtehtävien kannalta. Lisäksi niissä pohditaan, miten koulutuksen aikainen työssäkäynti vaikutti haastateltavien opiskeluun sekä sitä, minkälainen käsitys heillä on omasta työurastaan haastatteluhetkellä ja tulevaisuudessa (ks. haastattelurunko liitteessä 2).²

Seuraavassa esitellään lyhyesti haastateltujen musiikkikasvattajien taustatietoja. Suppeiden opiskelutietojen lisäksi valotetaan haastatteluhetken työtilannetta ja tulevaisuuden suunnitelmia. Esittelyyn on otettu mukaan informantin työetosta kuvaava haastattelupuheen katkelma. Haastatellut musiikkikasvattajat esiintyvät tässä raportissa muunnetuilla nimillä. He ovat: Albertiina, Eenokki, Fredrika, Kustaava, Harald, Tekla, Pontus ja Sabina.

Kaikkien informanttien opinnot yhtä lukuun ottamatta ovat alkaneet 1990-luvulla, jona aikana on ollut voimassa kaksi eri opinviikoilla mitoitettua opetussuunnitelmaa. Sibelius-Akatemian tutkinnoissa siirryttiin kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen syksyllä 1995. Tätä ennen opinnot oli jaettu yleisiin, aine- ja syventäviin opintoihin sekä aineenopettajan pedagogisiin opintoihin. Vanhemmassa opintosuunnitelmassa opiskelivat haastateltavista Pontus, Eenokki ja Harald. Siirtyminen kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen ei musiikkikasvatuksen koulutusohjelmassa merkinnyt suuria sisällöllisiä muutoksia.

Musiikkikasvatuksen kehittämisprojektin tarkoituksena oli selvittää Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen osaston koulutuksen merkitystä työelämässä ja tutkinnon suorittaneiden sijoittumista työelämään. Keskustelussa oli ollut esillä sibeliusakatemiaalaisten musiikkikasvattajien hakeutuminen koulujen ulkopuolisiin

¹ Tutkimusprojektin johtaja oli professori emerita Marjut Laitinen.

² Aineisto luovutettiin Toive-hankkeen käyttöön Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen osaston, professori emerita Marjut Laitisen ja Eeva Levon suostumuksella ja myötävaikutuksella, mistä Toive-hanke esittää kohteliaat kiitokset.

työpaikkoihin. Tämän vuoksi haastateltujen joukossa oli musiikkikasvattajia, joiden työpaikka ei ole yleissivistävässä koulussa: Pontus ja Sabina toimivat opettajina musiikkiopistotasolla, Eenokki puolestaan johtaa päätoimisesti kuoroa. Haastatelluista kaksi oli haastatteluhetkellä äitiyslomalla; Kustaavaa odottaa luokanopettajan virka, Albertiina ei ollut vielä löytänyt ammatillista paikkaansa. Tekla, Fredrika ja Harald toimivat haastatteluhetkellä musiikinopettajana virassa tai päätoimisena tuntiopettajana.

Raporttiin on otettu mukaan myös ne informantit, joiden työpaikka ei ole oppivelvollisuuskoulussa. Näin on toimittu, jotta tulisi esiin musiikkikasvattajan moniosaamisen merkitys myös koulun ulkopuolisissa työpaikoissa: Pontus ja Sabina ovat olleet avainasemassa oppilaitoksen pedagogisessa kehittämisessä, ja Eenokki kokee tekevänsä musiikkikasvattajan työtä kuoronjohtajana.

Paikoin melko pitkienkin haastattelusitaattien kursivoinnit on tehnyt raportin kirjoittaja helpottamaan nopeaa lukemista.

Albertiina

Albertiina asuu pääkaupunkiseudulla ja valmistui 2000-luvun alkupuolella opiskeltuaan kahdeksan vuotta. Albertiina on suorittanut pianonsoiton B-tutkinnon ja pedagogiikkaopinnot. Hän on lisäksi opiskellut myös Stadiassa (nykyinen Metropolia Ammattikorkeakoulu) laulua, pianonsoittoa ja pop/jazz-laulupedagogiikkaa, mutta ei aio tehdä ammattikorkeakoulututkintoa. Albertiina teki koko opiskeluaikansa ammattiin liittymättömiä ”hanttihommia”, jotta ”voisi asua yksiossää” ja ”syödä kunnollisesti”. Opiskelujen loppuvaiheessa aluksi kadonnut musiikillinen ja opettajan itsetunto palautuivat (osittain), ja Albertiina alkoi suuntautua musiikkialan töihin, joita olivat kuorojen johtaminen ja pianonsoiton opetus kansalaisopistossa. Albertiina on monipuolinen laulu- ja kuoropainotteinen osaaja, joka on erikoistunut afro/jazz-lauluun. Hän on ollut afro/jazz-laulun opettajana kahdessa eri konservatoriossa sekä johtanut kahta kuoroa. Albertiina on myös tehnyt keikkaa omaan improvisaatioyhtyeen kanssa ja juontajana.

Tulevaisuus on Albertiinalle vielä avoin ja monia mahdollisuuksia täynnä. Parhailtaan hän on äitiyslomalla. ”Hyvät” pop/jazz-laulun opettajan paikat ovat Albertiinan mukaan harvassa pääkaupunkiseudulla. Albertiina miettiikin kouluun menemistä, mutta yhden valintaan päätyttömän haun jälkeen hän ajattelee olevansa ehkä liian kokematon saamaan musiikinopettajan töitä. Mahdollista on myös suuntautua musiikkiopiston opettajaksi, jatkaa kuoronjohtajana tai ryhtyä jatko-opiskelijaksi, sillä tutkimuksen tekeminenkin kiinnostaa. Levyn tekemisestä on ollut puhetta, mutta kontaktit muusikkopiireihin vaativat äitiysloman jälkeen uudelleen virittelyä.

Mua kyl ottaa päähän se, et mä oon niinkun 250 opintoviikkoo tehnyt ja silti mul on semmonen olo, et mun pitäis mennä opiskeleen lisää.

Pontus

Pontus asuu Uudellamaalla (ei pääkaupunkiseudulla) ja aloitti opinnot 1990-luvun alussa valmistuen kymmenisen vuoden päästä yli 250 opintoviikon opinnoin. Syventymiskohteena Pontuksella oli musiikkiteknologia. Lisäksi hänellä on sellonsoiton B-tutkinto ja pedagogiikkaopinnot. Opintojen loppuvaiheessa Pontus suuntautui sellonsoitonopetukseen musiikkiopistossa, ja teki myös vähäisessä määrin musiikinopettajan sijaisuuksia.

Tällä hetkellä Pontuksella on hänen musiikkiteknologiseen ja sellopedagogiseen osaamiseensa räätälöity yleisten aineiden opettajan vakituinen työsuhde musiikkiopistossa. Hän opettaa musiikkiteknologiaa ja sellonsoittoa, sekä on lisäksi mukana opiston tieto- ja viestintäteknologian kehittämisen ryhmässä. Pontus osallistuu laajalti myös opiston muuhunkin pedagogiseen kehittämistyöhön, jossa hänen mukaansa pedagogisesta osaamisesta on paljon hyötyä. Pontuksen kehittämistyön tuloksena musiikin tietotekniikka (notaatio-ohjelma ja sekvensseri) kuuluu tällä hetkellä opiston yleisten aineiden opetukseen.

Että tota, varsinaisesti mulla ei ollut mitään allergiaa siis koulu- koulutyöhön, et mä olisin siinä varmaan viihtynyt ihan subtt koht hyvin mutta, mutta tota kun niitä töitä ei ole, niin mä halusin sen takia opiskella mahdollisimman laaja-alaisesti. - - - Ja ne oli niinkun ne kaks asiaa [sellonsoitto ja musiikkiteknologia], jotka vaan niinkun vei mennessään. Että en mä oikeestaan tehnyt mitään valintaa, et se tehtiin, se asia teki sen mun puolestani kyllä ihan täysin.

Sabina

Sabina asuu pääkaupunkiseudulla valmistuttuaan 2004. Hän aloitti musiikkikasvatuksen koulutusohjelmassa 1990-luvun puolivälissä, ja suoritti myös viulunsoiton B-tutkinnon ja pedagogiikkaopinnot. Syventymiskohteena Sabinalla oli musiikkiliikunta. Koko opiskeluajan, mutta erityisesti sen loppuvaiheessa, Sabina teki oman alansa töitä (opettamista, keikkaa). Alussa opetus oli pääasiassa muskareita pääkaupunkiseudulla, mutta myöhemmin sijaisuuksia oli myös koulussa kaikilla asteilla alakoulusta lukioon.

Sabinalla on vakituinen toimi konservatoriossa, jossa hän opettaa soitinvalmennusta 7-9-vuotiaille, antaa pianon ja viulun ryhmäopetusta sekä bändisoiton opetusta sisältäen pop/jazz-teorian opetuksen. Tähän päätoimeensa Sabina on ”ajautunut” opiskeluaikaisen tuntiopettajuuden kautta. Sabina on ollut omassa oppilaitoksessaan pienten lasten ja ryhmäopetuksen pioneeri ja kehittäjä. Hän on päässyt jo osalliseksi täydennyskoulutuksesta. Tulevaisuudessa Sabinaa kiinnostavat mahdolliset musiikkiterapian (ääniterapia) opinnot.

et silleen, et se niinkun, et kyl mä niinkun koen sen että, ja siis tavallaan et kyl mä nyt sen, et riittäis niinkun kapasiteettia niinkun vielä niinkun enemmänkin. - - - Että nyt selkeesti siellä alkaa oleen vähän semmonen niinkun seesteisempi vaihe, et nyt jää enemmän aikaa niinkun etsiä sitä omaa muusikkoutta niinkun uudestaan. Mut että, mut kyl mul on selkeesti se, et miks Mukalle kans halusin, niin siis opetushommat

niinkun kiinnosti ja kiinnostaa edelleen.

Tekla

Tekla aloitti Sibelius-Akatemiassa kirkkomuusikkona 1990-luvun lopussa, mutta siirtyi suunnitelmallisesti musiikkikasvatuksen osastolle muutaman vuoden kuluttua valmistuen sieltä neljä vuotta myöhemmin 2004. Teklan syventymiskohteena oli säveltapailun pedagogiikka. Hän käynyt opiskeluaikana töissä, mutta antoi jonkin verran pianotunteja ja musiikin teoriaa yksityisesti.

Haastatteluhetkellä Tekla on päätoimisena tuntiopettajana lukiossa pääkaupunkiseudulla. Pesti alkoi käytännössä jo viimeisenä opiskeluvuotena sivutoimisuutena samassa koulussa, jossa Tekla oli ollut jo hoitanut lyhyen sijaisuuden hyvin kokemuksin. Koulutyön lisäksi Tekla opettaa kerran viikossa musiikin teoriaa työväenopistossa, mutta suunnittelee jättävänsä sen pois.

Teklan tie musiikinopettajaksi on ollut varsin selkeä ja suoraviivainen. Hän kokee olevansa koulutuksensa perusteella hyvin varustettu koulutyöhön, joskin atk-taitoja voisi olla enemmän. Tekla on tyytyväinen koulussa ja nauttii opettamisesta. Tuntiopettajuuden vakinaistamisesta on toiveita. Tekla näkee tulevaisuutensa omassa ammatissaan valoisana, mutta miettii kuitenkin aikaa 40 vuoden päässä ja sitä, miten voi näin kauan pysyä ajan tasalla nuorten maailmasta ja kulttuurista.

Silloin aatteli, että tällä koulutuksella, tällä paketilla mikä nyt on kasassa, niin varmasti jotain [työtä] löytyy ja jotain saa aikaseks. Ja sitten mulla ehkä on ollut myös aika kova semmonen, tietynlainen itseluottamus siinä, että jos on joku asia, mistä mul ei oo mitään hajua, niin nopeestiko siitä ottaa selvää.

Eenokki

Mies keskisestä Suomesta, aloitti opiskelut Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen osastolla 1990-luvun alkupuolella ja valmistui 2000. Eenokki teki erikseen kirkkomusiikin osastolla kuoronjohdon B-tutkinnon (pääsi sisään varsinaiseksi opiskelijaksi). Tarkoitus oli jatkaa näitä opintoja edelleen, mutta työ vei ajan siltä. Opiskeluaikana Eenokki teki työtä monien eri kuorojen kanssa, hoiti musiikinopettajan sijaisuuksia ja sivutoimisuutta koulussa sekä teki tanssikeikkoja ympäri Suomen.

Haastatteluhetkellä Eenokki toimi vakituisena kokopäiväisenä taiteellisena johtajana kuorossa. Työ on alkanut osa-aikaisena jo 1995, ja kokopäiväistetty 2002. Työnkuvaan kuuluu kuoronjohtamisen ja harjoittamisen lisäksi ohjelmiston suunnittelu ja käytännön töitä, joihin kuuluvat mm. kontaktit yhteistyötahoihin (kuorolla osa-aikainen toiminnanjohtaja taiteellisen johtajan lisäksi).

Eenokki näkee työnsä taiteellisesta kunnianhimosta huolimatta musiikkikasvatustehtävänä. Hän ei kuitenkaan osaa ajatella toimivansa nykyisessä tehtävässä eläkkeelle saakka tai edes kymmenen vuoden päästä. Mielessä ovat olleet jopa hallinnolliset tai management-

tyyppiset opinnot, ja tulevaisuudessa kiinnostaa toimiminen kulttuurialan hallintotehtävissä.

Ja siis niinkun tietysti mahdollisimman, ajatuksena mahdollisimman monipuolisesti tehdä musiikkia. - - - Et totanoinniin, mut kyllä sitä yhä edelleen niinkun välillä miettii, että mites sitten. Ja yks prosessi tässä, itse asiassa tänä keväänä tuli käytyäkin läpitte, nimenomaan sitä, että pitäiskö käydä katsomassa mitä kouluun kuuluu. Ja sitten siinä prosessin aikana vaan niinkun selvis se, että niinkun, et koululaitos on, ei se nyt paljoo oo muuttunut, mut muisti niinkun ne, minkä takii aikoinaan oli helppo valita, että [x-]kuoro on se hyvä valinta. - - -, siis ne ei ollut missään tapauksessa musiikkimyönteisiä kouluja, missä mä oon työskennellyt. Ja tota, ja ja, sitten hirvittävän paljon tuli käytöshäiriöisiä oppilaita normaaliluokkaan. - - Et se alkoi olemaan semmosta niinkun enemmän perbeestä huolehtimista. Kun itse asiassa sitä opetusta.

Fredrika

Fredrika aloitti kirkkomusiikin opinnot 1990-luvun puolivälissä, josta siirtyi musiikkikasvatuksen osastolle valmistuen 2004. Fredrika suoritti myös pianopedagogiikan opinnot, ja syventymiskohteena hänellä oli varhaiskasvatus ja musiikkiliikunta. Opiskeluaikana Hän teki kanttorin sijaisuuksia, opetti kansalaisopistossa pianonsoittoa ja veti lauluryhmää ja kuoroa. Fredrikalla oli myös lyhyt sijaisuus kyläkoulun luokanopettajana, jossa hän opetti musiikkia ilman mitään erityisvälineitä. Kokemus oli myönteinen. Jossain vaiheessa harkitsi vielä kanttorin virankin hakemista, mutta päätyi lopulta kouluun. Myös kuorotyö kiinnostaa.

Fredrika otti vastaan viransijaisuuden kaakkoisessa Suomessa opintojensa viimeisenä vuotena. Opetusta oli aluksi alakoulusta lukioon. Haastatteluhetkellä virka on vakinaistettu, ja opetusta on vielä yläkoulun puolella. Kahdesta lukiosta yhdistetyn lukion ja yläkoulun musiikinopettajana työmäärä on melkoinen (mm. lukiokursseja on 8). Fredrika kokee opetustyön toisaalta haastavaksi mutta toisaalta myös antoisaksi. Hänellä onkin takanaan jo yksi pitkä sairausloma työuupumuksen johdosta. Sen voitettuaan hän on oppinut hyväksymään paremmin keskeneräisyyden ja tunnistamaan itsessään sen, että pystyy nopeasti ottamaan vastaan uusia musiikillisia haasteita. Fredrika kokee saavansa voimaa opetustyöhönsä aidosta ja iloisesta vuorovaikutuksesta ja onnistumisen kokemuksista oppilaidensa kanssa. Tulevaisuudessa arki näyttää sen verran työntäyteiseltä ja kiireiseltä, että näkökyky kattaa selviytymisen päivän ja lukukauden yli.

viime aikoina must on ruvennut tuntuun, että niinkun kaikessa mitä mie teen, niin siel on niinkun jotain hyvää, siis jopa siinä että mie niinkun säblään hirveesti, että tota sekin voi olla joku niinkun malli- - - niinkun näyttää niinkun sen että miekin oon ihan tavallinen ihminen, että se et vaikka mie oon opettaja, niin ei mun tarvoii olla mikään täydellinen. - - - enkä mie oo niinkun mikään semmonen huippumuusikko, mutta se että, että nykyään mie voin niinkun jopa sanoa että, että jollain tavalla kuitenkin taiteilija, jollain tavalla kuitenkin muusikko. Opettaja, musiikinopettaja, niinkun ryhmän vetäjä, se niinkun se porukan kokoaja ja rajojen asettaja ja se äiti siis niille. - - - Niin se oli jotenkin ihan mahtavaa et mie voin niinkun olla jollein ihmiselle tota, jollein ihmiselle se, kuka se opettaja siel Akatemiassa on sit mulle, se niinkun tuki ja

turva ja se keneltä niinkun mie voin mennä kysyyn neuvoa. Niin kyl se jotenkin sitä opettajuutta...

Kustaava

Kustaava valmistui luokanopettajaksi 1990-luvun lopulla. Vuotta aikaisemmin hän oli päässyt Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen osastolle, josta hän valmistui 2001. Syventymiskohteena Kustaavalla oli kesäyliopistossa suoritettu opetushallinnon tutkinto. Kustaava oli opiskelussaan määrätietoisesti nopea. Hänellä ei ollut ylimääräisiä opintoja. Hän ei myöskään löytänyt musiikillisesti sellaista vahvaa aluetta, jota olisi halunnut viedä eteenpäin. Opiskeluaikana hän oli tuotantoassistenttina projektissa ja kahtena vuotena professorin tutkimusapulaisena. Tuottaminen alkoi kiinnostaa Kustaavaa, mutta hän päätyi kuitenkin opettajaksi säännöllisen työn ja pitkän kesäloman vuoksi. Kustaava ei tehnyt opiskelun aikana opettajantöitä.

Kustaavan ensimmäinen lapsi syntyi valmistumisen yhteydessä. Äitiysloman jälkeen hän oli kaksi vuotta alakoulussa musiikkiluokan opettajana. Opetustunneista parhaimmillaan opetusvelvollisuudesta yli puolet (14 viikkotuntia) oli musiikkia. Haastattelujen aikana Kustaava on toistamiseen hoitovapaalla virastaan, jota hän ehti hoitaa reilun viikon ennen sen alkamista. Lähitulevaisuudessa Kustaava haluaa olla paljon perheensä kanssa. Tämän vuoksi häntä pääkaupunkiseudulla odottava luokanopettajan virka sopii hänelle mainiosti: siinä on paljon kevyellä kädellä hoidettavaa musiikinopetusta, muttei kuitenkaan kyllästymiseen saakka. Lasten kasvettua Kustaava voisi harkita rehtorin tehtäviä tai uraa taidehallinnon puolella.

Et se että mä olin niin tyytyväinen tosiaan siihen, että oli myös sain myös opettaa muitakin aineita, et tavallaan mä uskoisin, et mun kohdallani mun työmotivaatio on parempi kun mä saan opettaa myö muita, että mä voisin ehkä kyllästyä hommaani nopeammin, jos mä olisin pelkkä musiikinopettaja. Niin kovalta kun se kuulostaakin, mutta tota mulla ei oo ehkä siihen niin riittävää semmosta sisäistä paloa kuitenkaan, et tää on, se on vähän vahingossa tuntuu, tai sanotaan näin, et jos opettajanhommia mun pitää tehdä, niin kyl mä mieluiten oon ala-asteella ja musiikkiluokalla, että vähän kynsin ja hampain menisin nyt normaalille luokalle opettamaan musiikkia tai siis luokanopettajaks, että kyllä toi musiikkiluokka on ihan hyvä et jos siellä saa, pystyis jatkaa niin se tuntuis nyt ihan seuraavan kymmenen vuoden projektilta. - - - Et se on aika rankkaa [yläkoulussa], et koko ajan ryhmä vaihtuu ja sitä, se musiikki on, tai en mä tiedä onks se yläasteellakin kun en oo ollut, mutta se on aika tota sähläystä helposti, et siinä pitää olla kyl aika rautainen, et saa sen niinkun silleen mukavasti, pehmeästi menemään omia korvia ja hermoja raastamatta että...

Harald

Harald aloitti opintonsa 1980-luvun puolivälissä, mutta valmistui vasta 2000-luvun alussa. Nopean alun jälkeen opinnot hidastuivat mm. graduvaikeuksien takia. Harald syventyi yhä enemmän kuoron- ja orkesterinjohtamiseen, ja suunnitteli jopa kapellimestariluokalle pyrkimistä. Samanaikaisesti hän hoiti kotikunnassaan musiikinopettajan sijaisuutta, joka olisi vakinaistettu hänelle valmistumisen jälkeen. Opiskeluaikana Harald johti lukuisia eri

kuoroja, mutta realismi pakotti kuitenkin hakeutumaan musiikinopettajan töihin, sillä kuoronjohtamisella on vaikea saada säännöllistä riittävää ansiota.

Haraldilla on takanaan turhauttava kokemus hakuprosessista, jossa hovioikeuteen asti menneen valituksen jälkeen kumottiin hänen valintansa jo määräaikaisena hoitamaansa unelmatyöhön musiikkilukion lehtorina. Viran sijasta hän hoitaa nyt saman kunnan yläasteen musiikinopettajan päätoimisuutta, johon yhdistetään seuraavana lukuvuotena opetusvelvollisuus toisessa koulussa. Tällä hetkellä Harald on varsinainen musiikinopetuksen työmyyrä: hänellä on seitsemän 7-luokkaa pakollisessa musiikinopetuksessa, ja 8. ja 9. luokan valinnaismusiikkia sekä vielä kolme kurssia lukion puolella. Harald on miettinyt osaamisensa päivittämistä erityisesti bändisoitinten ja musiikkiteknologian alueella. Toisaalta muusikkona häntä on alkanut yhä enemmän kiinnostaa säveltäminen.

Silloin [musiikkilukion opettajana] mä pystyin siellä niinkun ihan oikeesti niinkun paljon paljon enemmän käyttään niit tietoja ja taitoja elikkä siellä se homma toimi justin nimenomaan kun se koulu on vielä tämmönen kuoropainotteinen koulu - - - Et täällä niinkun mä meen niinkun tosi pienellä liekillä niinkun tota näissä niinkun mun tiedoissa ja taidoissa että mitä täällä tarvii. - - - Et siellä [musiikkilukiassa] oli niinkun ihan koulutetut kaverit siihen ja ja sitten oli kaikkee niinkun erilaisia tuntiopettajia jotka hoiti erilaisia asioita niin tota se kakku oli jaettu niin moneen osaan ja ei tarvinnut ollenkaan, mutta nyt kun sä oot täällä ainoo musiikinopettaj, niin periaatteessa pitäiskin osata ihan kaikki, että ei oookkaan enää niitä kollegoita, joihinka voi turvautua ja kysyä apua tai sitten joka hoitaa tai sitten tuntiopettaja tai joku joka hoitaa sen sektorin mitä sä et välttämättä ehkä oo sun vabvin alue.

3.2 Sijoittuminen työelämään

Kaikki haastatellut musiikkikasvattajat olivat toimineet muusikkoina tai musiikkikasvattajina jo opiskeluaikoinaan. Osalla työskentely alkoi opintojen loppuvaiheessa, osa oli aloittanut heti niiden alettua. Opintojen etenemisvaihttiin työskentely vaikutti enemmän kuitenkin vasta tiiviin alkuvaiheen jälkeen.

Kun ollaan huolissaan opintojen aikaisen työnteon vaikutuksista opintoaikojen keston, on samaan aikaan hyvä pitää mielessään kaksi seikkaa. Ensiksikin työnteko voi auttaa opiskelijaa täsmentämään omaa musiikkikasvattajan identiteettiä, millaista työtä musiikin ja musiikkikasvatuksen parissa haluaa tehdä.

Joo, ei missään tapauksessa palkka, vaan se että tota olen halunnut kokeilla erilaisia asioita: onko minusta pianonsoiton opettajaksi, onko minusta kuoronjohtajaksi ja tota, kyl se sieltä kai jotenkin, kyl se on niinkun kaubeesti auttanut. Että nyten kun on ollut tässä niinkun musiikinopettajan työssä niinkun semmosia vaikeita aikoja ja on miettinyt et onks tää mulle oikee, niin sitten monet on sanonut, et no etkö vois sitten ajatella sitä pianonsoitonopettamista, niinkun ei se vaan oikein istu. SE oli kyl ihan kivaa, mut en mie vois kuvitella, et sitä tekis viis päivää viikossa. (Fredrika)

Työssä käynti opiskelun rinnalla ei välttämättä vaikuta musiikinopiskelijoiden ammatilliseen tai musiikilliseen suuntautumiseen. Osalla informanteista oma erityismielenkiinto oli löytynyt Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen osaston opetustarjonnasta. Kolme haastateltavaa katsoi erityisesti opiskeluajan työskentelyn ohjanneen opiskeluvaihtoja ja suuntautumista. Osalla selkeytyminen tapahtui kasvattajan identiteetin kirkastumisena, osalla taas kohti musiikillista erityisosaamista, kuten kuoronjohtajaksi päätyneellä Eenokilla:

Mutta tietysti alkuvaiheessa opintoja ei vielä ollut mitään niinkun päämäärätietoisuutta siitä, että niinkun et mä haluan joskus, vaan se et se niinkun pikku hiljaa alkoi tapahtumaan. --- Ei, ei voi sanoa niin [että Mukan opintojen kautta löytyi oma erityismielenkiinnon kohde ja ura kuoronjohtajana], et itse asiassa se työn, työn tekeminen oli oikeastaan se, joka aiheutti sen, että niinkun tähän mä haluan, et kun näki sen niinkun siinä reaaliympäristössä, et tää on kivaa työtä, et tänne mä haluan. (Eenokki)

Toiseksi opiskeluaikainen työssäkäynti on merkittävää, kun sovitetaan yhteen musiikkikasvattajan tarjoamaa erityisosaamista ja työnantajan usein tunnistamia mahdollisuuksia ja kehittymistarpeita juuri tähän erityisosaamiseen liittyen: kahdeksasta informantista seitsemän oli saanut haastatteluhetkellä voimassa olevan työsuhteensa vähintään välillisesti opiskeluaikaisen työnteon seurauksena. Työpaikat menevät usein räätälöintinä word-of-mouth- tai jalka-ovenrakoon-menetelmällä. Albertiina, äitiyslomalla oleva informantti, jolla ei ole tiedossa työpaikkaa, toteaaakin pudonneensa äitiyslomalla piirien ulkopuolelle.

Et ehkä pikku hiljaa vois, mut kun ei oo, mä en kauheesti liiku näis muusikkopiireissä, niin niin tota, mulla ei oo silleen niinkun tätä tietoa välttämättä niin hyvin, että ei oo kauheesti tullut mietittyä noita asioita, kun nehan kulkee näist, niinkun hirveen paljon oppii silleen suusta suuhun näistä asioista, niin. (Albertiina)

Joissakin tapauksissa työkokemus on ohjannut myös muualle kuin kouluun. Sabina, Eenokki ja Pontus toimivat haastatteluhetkellä musiikkikasvattajina koulujen ulkopuolella. Sijoittuminen musiikkiopistoihin tapahtui opiskeluajan tuntitöiden luontevana jatkona, jossa lopulta perustettiin tekijänsä näköinen ja hänen osaamiseensa perustuva vakituinen toimi. Eenokki puolestaan tekee musiikkikasvattajan päätoimisena kuoronjohtajana.

Työnantajan osaamistarpeiden ja musiikkikasvattajan erityisosaamisen mukainen toimenkuva näyttäisivätkin löytävän toisensa musiikkiopistossa koulumaailmaa paremmin. Kun Fredrika, Tekla ja Harald painiskelevat monesti osaamisensa rajojen kanssa oman koulunsa ainoina musiikkikasvattajina, on Sabinalle ja Pontukselle räätälöity työnkuvat heidän osaamisensa ja mielenkiintonsa kannalta mielekkäällä tavalla. Musiikkiopistoissa opettajia on useimmiten sen verran paljon, että eri erityisosaamisalueet voidaan käyttää hyödyttämään kokonaisuutta. Sabina ja Pontus ovatkin rikastuttaneet musiikkiopistojaan musiikkikasvattajan ja muusikon erityisosaamisellaan pedagogisina kehittäjinä ja uusien toimintamuotojen uranuurtajina. Musiikkioppilaitoksissa arvostetaan pedagogista

osaamista, ja musiikkikasvattajien soitinopinnot monesti riittävät niissä tarvittavaan soitonopetukseen. Musiikkikasvattajien laaja pedagoginen osaaminen vastaa musiikkiopistojen tarpeisiin erityisesti silloin, kun ne ovat paikoin laajentamassa toimintaansa aikuisväestöön ja ikäihmisten pariin (ks. Pohjannoro 2010). Sen sijaan vain harvoissa yleissivistävissä kouluissa on enemmän kuin yksi musiikinopettaja. Töitä ei tällöin voida jakaa osaamisen ja mielenkiinnon perusteella, ja monipuolisuuden vaatimus korostuu.

No, siellä taas kato kun tota meillä oli hirveesti tuntiopettajia siellä ja sitten niinkun eri lehtoreita ja noin, pystyttiin vähän profiloitumaan siellä elikkä tota siellä ei välttämättä kaikkien tarvinnut osata kaikkea vaan niinkun et me pystyttiin vähän jakamaan töitä sen mukaan mitä oli periaatteessa vahvuuksia itse kullakin ja sitten jokainen niinkun, niinkun niitten omien vahvuuksien kautta teki sitä työtä. (Harald)

Musiikkiopistoihin musiikkikasvattajia houkuttelee oman erityisosaamisen toteuttamismahdollisuuksien lisäksi kouluja pienemmät opetusryhmät, opiskelijoiden parempi motivaatio ja monessa tapauksessa vielä vakituinen päätoimi *muusikkokollegoiden* työyhteisössä. Kun vielä otetaan huomioon se, että palkkaus – joka musiikkiopistoissa on aineenopettajan palkkausta heikompi – ei ole tämän selvityksen informanteille tärkein työnteon motivaatio, ymmärretään, että musiikkiopistotyö houkuttelee musiikkikasvatuksen ammattilaista paikoin jopa enemmän kuin kouluvirka.

Toisaalta kouluissa houkuttelee päivätyö erityisesti pienten lasten vanhempia:

Et nyt niinkun, ja sit niinkun mä sanoin, et nyten mä oon hakemassa sitä muutosta, että sen takia sitten mun täytyy hakea töitä tota kouluista, et pääsis päivätyöhin kans sitten. Ei tarttis olla aina iltasin sitten poissa kotoo... (Albertiina)

Ensimmäinen päätoiminen opettajavuosi oli kolmelle koulussa toimivista musiikinopettajista erityisen rankka kokemus. Harald opetti unelmapaikassaan musiikkilukiossa, jossa hän sai toteuttaa omaa orkesterin- ja kuoronjohtajan erityisosaamistaan, mutta menetti jo saaduksi luullun vakituisen paikan pitkällisen valitusprosessin jälkeen, jonka jälkeen hänelle tarjottiin paikkaa tavallisesta yläkoulusta. Tekla oli nääntyä ensimmäisen vuoden opetuksen suunnitteluun.

Silloin kun mä olin ekaa vuotta päätoimisena, niin kun oli kaikki kurssit piti oikeestaan, paitsi ne ihan peruskurssit, mut kaikki muut kurssit piti suoraan yhtäkkiä ite suunnitella ja kehittää kasaan ja yhtäkkiä räpäiä ja joka ilta oli semmosta neljää tuntia kotona, väänsi seuraavan päivän oppitunteja kasaan, kun oli raskaita jaksoja ja vielä musikaali päälle ja silloin, se oli ihan kauheen vaikeeta erottaa niitä et kaikki, koko oikeestaan sosiaalinen elämä oli niinkun nollassa muuten. (Tekla)

Fredrikan ensimmäinen vuosi oli myös rankka johtaen työuupumukseen. Hän mietti jopa alan vaihtoa, kunnes pitkän sairasloman jälkeen hän löysi kuitenkin uudestaan opettamisen mielekkyyden ja ilon.

se [sairasloma] kesti kolme kuukautta, niin sen jälkeen kun mie tulin töihin, niin sit mä vasta niinkun, siis ihan puolentoista kuukauden sisällä niinkun löytänyt niin paljon semmosia ibania asioita tässä työssä, että jos sä olisit tullut haastattelemaan puol vuotta sitten, niin tää olis aivan erilainen tää haastattelu, tää olis jotain ihan muuta. Siis tää olis semmoinen, että mulla roikkuis niinkun silmät poskella ja miä vaan ruikuttaisin ja valittaisin tässä näin. Mut nyt mul on niinkun, mie en ees pysty nukkumaan yöllä, kun on niin kiva lähtee töihin. (nauraa) Näkee vaan oppilaista semmosia kivoja unia ja niinkun, en tiä. Jotenkin, mut se että niinkun työn ensimmäiset vuodet työssä ja varsinkin, jos siihen kasaantuu nää kaikki asiat samaan aikaan, niin ensimmäiset vuodet työssä voi olla ihan hirveitä. Sitä et joka päivä voi olla, että työpaikalla niinkun tulee itkettyä sen takia, et on vaan niin väsynyt. (Fredrika)

Sen sijaan kaksoistutkinnon (luokan- ja musiikinopettaja) omaava Kustaava otti kaksi ensimmäistä vuotta musiikkiluokan opettajana varsin rennosti, ja opetus sujui helposti, vaikkakin ”aika vähillä eväillä”. Kustaava kokee helpompana opettaa samalle alakoulun luokalle eri oppiaineita kuin samaa oppiainetta (musiikkia) alati vaihtuville luokille. Musiikintunnit, joita on yli puolet opetusvelvollisuudesta, sujuvat myös kohtalaisen vaivattomasti, ainakin jos vertaa sellaisten kollegojen puheisiin, joilla ei ole aineenopettajan koulutusta.

Selvityksen informantit ovat sijoittuneet työelämään hyvin, vaikka kaikki eivät katsokaan olevansa haastatteluhetken työtehtävissään eläkkeelle saakka. Toisaalta työllisyystilanne ei ole enää sama kuin opintojen alussa. 1990-luvun lama ajoi alas musiikinopettajan virkoja, jolloin opiskelijat alkoivat suuntautua yhä laaja-alaisemmin, ja opiskelivat sen mukaisesti erittäin laajoja tutkintoja.

kun me tultiin opiskelemaan [1990-luvun alussa], meille sanottiin, että esimerkiksi koulussa töitä on pilvin pimein. Ja tota sit se muuttu siinä 90-luvun puolivälissä kun rupes tuleen, tuli lamat ja muut ja sitten tota ruvettiin jäädyttämään hirveesti näitä taideaineiden tota tuntimääriä ja siis virkoja ihan jäädytettiin ja kaikee tällästä, niin se iski niin kovaa, että mä niinkun tajusin, että jos en mä läbde täältä tavallaan hirveen laaja-alaisena, niin mä en saa mistään töitä. Että tota, varsinaisesti mulla ei ollut mitään allergiaa siis koulu- koulutyöhön, et mä olisin siinä varmaan viihtynyt ihan suht koht hyvin mutta, mutta tota kun niitä töitä ei ole, niin mä halusin sen takia opiskella mahdollisimman laaja-alaisesti. Että, et mä olen tavallaan ollut hirveen onnekas siinä mielessä että mä otin se riskin. Et tästä laaja-alaisuudesta on hirveesti hyötyä ollut mulle. (Pontus)

Usko omaan ammattitaitoon ja siihen, että sen mukaista osaamista tarvitaan tulevaisuudessakin, näyttäisi kuitenkin olevan melko vahva.

No sit jos näyttää siltä, et mä en tykkääkään siitä [musiikinopettajan työstä koulussa], niin sit mun pitää varmaan ruveta sitten kouluttaan lisää. Sekin on niin ittestä kiinni,

että minkälaiseks sen työnsä tekee. Et tota... Mut ei nyt, nyt mul on kyllä ihan, kyl mä töitä saan, niinkun sit se vaan riippuu, että tykkäänks mä, tai et niinkun... Et kyl mä töitä näillä, niinkun näillä opinnoilla varmasti saan, että. (Albertiina)

Ää, mul on ollut vähän semmonen näkemys silloin opiskeluaikoina, että jotain löytyy ehkä joskus joka tapauksessa. Että tuntu, et Mukan opinnot oli niin jotenkin, no, monipuolisia, että sitä aatteli, että ihan varmasti niinkun jotain töitä näillä lobkeaa jostain. Ja varmasti jotain opetettavia ihmisiä jostain löytyy, joku haluaa oppia jotain tästä paketista mikä tulee. Että ehkä vähän turhankin, tietää tän hetken työtilanteen, niin ehkä vähän turhankin niinkun luottavaisin mielin silloin on ollut. Et sitä oli vähän, mä olin sen verran nuorena oon alottanut ja ollut niin huoleton muutenkin siinä hommassa, et ei oo ehtinyt siitä sillä lailla murehtia. (Tekla)

3.3 Musiikkikasvattajan identiteetistä

Haastatelluilla musiikkikasvattajilla oli kaikilla kohtalaisen vahva musiikkikasvattajan identiteetti. Siihen kuului ilmiasuna sekä musiikillinen monipuolisuus, yleinen muusikkous, että kasvattajan eetos. Haastateltavien joukossa oli kaksi leimallisesti kuoro-orientoitunutta musiikkikasvattajaa (Sabina ja Eenokki), joista jälkimmäiselle kuorotyö oli leipätyö. Silti hänkin koki toimimisensa kuoronjohtajana kasvatustehtävänä. Myös Fredrikalle ja Haraldille kuoromaailma oli tärkeä. Albertina ja Sabina olivat muusikkotyypiltään jazz-laulajia. Haraldin erityiskiinnostus kohdistui orkesteri- ja kuorotoimintaan. Pontuksen erikoisalat olivat sellonsoiton opetus ja musiikkiteknologia, ja myös Sabina toimi instrumenttiopettajana. Fredrika ja Tekla edustivat musiikinopettajaa perinteisimmillään, ja Kustaavalla on nyttemmin eräänlaiseksi rekrytointi-ideaaliksi noussut luokanopettajan kaksoistutkinto.

Halu opettaa musiikkia oli informanteilla ollut jo olemassa Sibelius-Akatemiaan hakeuduttaessa. Vaikka sekä Tekla että Fredrika aloittivat opiskelunsa kirkkomusiikin koulutusohjelmassa, he vaihtoivat nopeasti ja enemmän tai vähemmän suunnitelmallisesti musiikkikasvatukseen. Myös Eenokki suoritti opintoja kirkkomusiikin osaston puolelta. Kustaavalla on musiikinopettajan pätevyyden lisäksi myös luokanopettajan opinnot takanaan, ja Albertiina on täydentänyt jazz-laulun ja -pedagogiikan osaamistaan Stadiassa (nykyinen Metropolia Ammattikorkeakoulu).

Osalla opiskeluajan alkupuolen monipuolinen tutustuminen musiikin tekemisen eri osa-alueisiin jonkin verran etäännytti alkuperäisestä kutsumuksesta. Muutamalla haastateltavalla kävi niin, että koulutusohjelman monipuolisesta paletista joku ”kolahti” erityisen raskaasti hämähäyttäen ainakin tilapäisesti ajatuksen tulevaisuudesta musiikkikasvattajana ja opettajana. Usein kuitenkin opintojen loppupuolella tapahtuva opetusharjoittelu palautti mieliin kasvattajan roolin ja tehtävän.

No ne [opetusharjoittelut] muutti silleen, että niinkun edelleen niinkun luotin itteeni enemmän ja kylhän mä siis huomasin, että tässä pärjää, ettei tää oo kekaan niin kauheeta. (Albertiina)

Musiikin monipuolinen tekeminen opintojen alkuvaiheessa voi paitsi joskus jopa hämmentävästi avata uusia mahdollisuuksia löytää oma musiikillinen identiteetti ja vahvuusalue myös aiheuttaa itsetunto-ongelmia.

Mut et, se on vähän hassuu, kun se on tosissaan niin laaja-alaista se mahdollisuus saada siellä se koulutus meillä, että en mä oikeen tienyt, et mitä mä menisin tekeen. Toisaalta on niinkun mahdollisuus tehdä vähän kaikkee. Mut et sit taas tuntuu just, sitten että kun ei oo niinkun sillei tosi hyvä yhdessä asiassa. Et sit vois siinä niinkun pätee ja pärjätä tosi hyvin ja. (Albertiina)

Joitain harvoja, harvoja sijaisuuksia ja semmosia, että tota yllättävän vähän siis, nyt kun jälkeenpäin ajattelee, niin siis ei uskaltanut mennä. Tuntuu että ei oo vielä, ei osaa tarpeeks. (Pontus)

Siis täs laulussa mul on samanlainen käsitys itsestäni ollut aina sam-, semmonen käsitys itsestäni niinkun täs vapaasäestyksessä, että en osaa laulaa, en ole hyvä siinä, en osaa sitä opettaa. (Fredrika)

Näistä epävarmuutta kokeneista informanteista vain Fredrika toimi haastatteluhetkellä koulussa. Vaativuus itseä kohtaan on hänen kohdallaan johtanut jo uran varhaisvaiheessa työuupumukseen, joka hänen kohdallaan on kuitenkin päättynyt onnellisesti uuteen innostukseen musiikinopettajan työssä.

Itsetunto ei laajoista opinnoista huolimatta kasva vaarallisen korkeaksi:

mut tobon muuten mun täytyy sanoa vielä, että mua kyl ottaa päähän se, et mä oon niinkun 250 opintoviikkoo tehnyt ja silti mul on semmonen olo, et mun pitäis mennä opiskeleen lisää. (Albertiina)

En mie tiä mikä on mun vahvuus mut se oppilaitten kanssa oleminen nykyään jotenkin, enkä mie oo niinkun mikään semmonen huippumuusikko, mutta se että, että nykyään mie voin niinkun jopa sanoa että, että jollain tavalla kuitenkin taiteilija, jollain tavalla kuitenkin muusikko. Opettaja, musiikinopettaja, niinkun ryhmän vetäjä, se niinkun se porukan kokoaja ja rajojen asettaja ja se äiti siis niille. (Fredrika)

Haastateltavissa oli toki jo opiskeluaikana kohtalaisen itsevarmoja opettajia. Näitä olivat kirkkomusiikkiosastolta pääainetta vaihtanut Tekla ja luokanopettajaksi ennen musiikkikasvatuksen opiskelua kouluttautunut Kustaava.

4 MUSIIKKIKASVATTAJAN KOULUTUKSEN JA TYÖELÄMÄN VASTAAVUUDESTA

4.1 Didaktiikan opinnoista ja opetusharjoittelusta

Musiikin aineenopettajan osaamisen vahvuus on ryhmän hallinnassa. Kaikki haastatellut olivat tästä yhtä mieltä. Yksi informantti toi esiin sen, että suurten ryhmien hallinnassa voi kyllä tulla ongelmia, kun harjoittelukouluissa ryhmät olivat korkeintaan n. 20 hengen kokoisia.

Mukalla ei tarpeeks ehkä valmistettu oli se, että harjoittelukouluissa ryhmät oli parikymmentä, semmosii mitkä on mulle nykyään semmosia aivan suuria unelmia. Täs jaksossa esimerkiks on ollut kaks ryhmää, mitkä on molemmat niinkun parikymmentä. Kaikki mahtuu istumaan, kaikille riittää koko ajan soitin, se on ihan mieleton fiilis. Kun miettii, että normaalisti mun ryhmäkoot on kolmeekymmentä kuutta koko ajan. Ja se on niinkun, se on varsinkin [lukion] ykköskurssilla, mikä on kaikille pakollinen, niin siinä vaiheessa se on ihan periaatteessa ymmärrettävääkin, että kun sinne on kaikkien pakko tulla, niin silloin se ryhmäkoko on aika iso. (Tekla)

Didaktiikan opetusta arvioitiin yhtäältä pintapuolisiksi ja jopa liian vähän vaativiksi tyyliin ”kyllähän te tämän tiedätte” – vaikka ei tiedetä.

Joo, kyllä, ja sit toisaalta niinkun myös ehkä mitä ois toivonut niinkun, et sitten niinkun just ainedidaktiikka ja tämmönen ainakin että, et kun ne oli, tuntu hirveen semmoselta niinkun pintaliitoaineilta, miten kuitenkin siinä itse asiassa pääsis hurjan syvälle. Et sitä jäi niinkun miettimään, että siin olis toivonut semmosta niinkun syvempää otetta ja niinkun, et ja toisaalta niinkun oli meillä sit hurjan hyviäkin luennoitsijoita sit kävi, ja jotka niinkun sit taas et itse puhu siit omasta niinkun arkielämästä, et siit sai niinkun oikeestaan kaikist eniten. Että niinkun et just se käytäntö oli siinä niinkun vahvasti läsnä. (Sabina)

Toisaalta teoreettista tietoa ei aina pystytty opettamaan riittävän käytännönläheisesti. Esimerkiksi opetussuunnitelman tekemistä ja sen merkitystä käytännön työssä ei Pontuksen mukaan opetettu didaktiikassa, vaan se tuli ikään kuin sattumalta eteen harjoittelukoulun ohjaajan tehtävänä. Myös tietoa erityisopetuksesta ja erilaisista oppijoista kaivattiin perusopintoihin lisää:

No siis sanotaan, että kyllä tottakai jonkin verran, mutta et se et just mitä niinkun ois toivonut, et sit enemmän vielä niinkun ehkä pureuduttais niinkun näihin päivän kysymyksiin ja niinkun, vaikka niinkun jossain määrin niinkun erityispedagogiikka. [— —] Mut et toki, toki siis opiskelu tukee, mut et ehkä just tämmösiä niinkun aineita olis toivonut enemmän vielä. Ja just niinkun, et käytännön kysymysten kautta läbestytään sit niinkun ihan oikeesti niinkun semmosia eläviä tilanteita. (Sabina)

Gradutasoinen kirjallinen opinnäytetyö menetelmäopintoineen kouluttaa myös teoreettiseen ajatteluun, mikä auttaa musiikkiopistossa työskentelevää Pontusta soitonopettajakollegoitaan paremmin uusien asioiden ja ilmiöiden jäsentämisessä ja soveltamisessa:

Se, että ymmärtää, miten ryhmän kanssa toimitaan, on valtava etu. Varsinkin silloin, kun ryhmät on pieniä, niin sehän menee ihan vasemmalla kädellä verrattuna siihen, että olis nelkät kaks oppilasta. Että mul on niinkun valtava etulyöntiasema siihen. Sitten mä tiedän, miten tunnit suunnitellaan. Mun ei tarte miettiä sitä, mitä esimerkiksi, ää, voi sanoa ihan suoraan, että, et sen puutteen näkee esimerkiksi muitten yleisten aineiden opettajien kohdalla, et ne joutuu, tai ne on joutunut painiskelemaan niitten asioiden kanssa paljon enemmän kuin minä. (Pontus)

Opetusharjoittelun merkitystä opettajan identiteetin kehityksessä ja tärkeänä oppimiskokemuksena painottivat kaikki haastateltavat. Albertiina uskaltautui oman alansa tehtäviin huomattavasti opetusharjoittelussa osaavansa sellaista, mitä ei kuvitellut hallitsevansa.

No kylhän ne... No ne muutti silleen, että niinkun edelleen niinkun luotin itteeni enemmän ja kylhän mä siis huomasin, että tässä pärjää, ettei tää ookekaan niin kauheeta. Mä olin jotenkin aina pelännyt sitä et, sitä kouluun tai muuten opettamaan, opettamaan menemistä, et miten mä pärjään siellä. Et koska ei se koulu kuitenkaan valmista siihen todellisuuteen ollenkaan niin kuin se itte työn tekeminen. Että onhan, siis sen takia mun mielestä ne harjoittelut esimerkiksi on niinkun erittäin tärkeitä. Et niit oli itseasiassa aika vähän mun mielestä suhteessa siihen, kuinka paljon se auttais. (Albertiina)

Osalla opiskelijoista alkuvaiheen monipuoliset muusikonopinnot olivat himmentäneet opettajan identiteettiä. Onnistunut opetusharjoittelu ja innokas ohjaava opettaja innostivat kuitenkin takaisin musiikkikasvattajan kaksoisidentiteettiin, vaikka haastatteluhetken aikainen työpaikka ei aina ollutkaan koulussa. Teklalle opetusharjoittelu oli ollut ratkaiseva vaihe matkalla kohti musiikin aineenopettajan uraa.

No, kyl se oikeestaan se Muka on muokannut sen, että se on niinkun tullut täysin kristallinkirkeäks päähän, että mä haluan kouluun töihin. Että silloin kun aloitti opinnot, niin oli semmonen ajatus päässä, että no kai musta jonkin sortin muusikonrenttu tulee, mutta tuleeko sitten musiikinopettajaa, niin sen aika näyttää. Et se tuli harjoitteluiden myötä ja sitten niinkun viimeisen parin opiskeluvuoden aikana tuli se ihan selväks, että mitä haluaa tehdä. Et se tuli nimenomaan Mukan opintojen pohjalta kun näki, että mihin tässä ollaan menossa, periaatteessa. (Tekla)

Kaikille opetusharjoittelu oli myönteinen kokemus, paitsi Fredrikalle, joka kertoi jännittäneensä opetusharjoittelua niin, ettei muista siitä mitään. Opetusnäytteen arvosanaa on pitkään pidetty tärkeänä rekrytointikriteerinä, vaikka se kertoo osaamisen yhdessä, jokseenkin keinotekoisessa tilanteessa ja hetkessä.

Ja se tuntui ihan erilaiselta [viransijaisena toimiminen koulussa], että en mie tiä mitä muut ihmiset siitä ajattelee, mut se että niinkun harjoittelussakin tietysti sitä niinkun opiskelija jännittää kaubeesti sitä omaa suorintumista että kun ihmiset tarkkailee että miten toimit siellä. Niin nyt mie toivon, et nyt kun on ollut kohta kolme vuotta töissä, et nyt joku tulis kattomaan mun tunteja, niin nyten ois oikeen niinkun, nyt voisin mennä tekeen jotain harjoittelua tai sit se, että olis joku semmonen jakso et opiskelujen aikana, et sais olla niinkun vuoden töissä ja sitten tota sen jälkeen niinkun, et ne opinnot ei katkeis vaan et ois niinkun se aika töissä missä, kävis vaan töissä eikä opiskelis, ja sitten jatkais niitä opintoja ja sitten vaikka sais niinkun antaa niit suorituksia niinkun arvioitavaks. (Fredrika)

Opetusharjoittelu on kuitenkin parhaimmillaankin jokseenkin keinotekoinen ympäristö, jossa välineistö, oppilaskoot ja olosuhteet ylipäättänsä eroavat normaalista musiikinopettajan yksinäisestä työstä ja vastuusta.

No kun en mie tiä, kun mä oon ajatellut sitä, miettinyt sitä kaubeesti, että voiks siihen kuitenkaan millään muulla tavalla kuin tekemällä sitä työtä, millään muulla tavalla kun että on, niinkun jonnein niinkun perämetsään missä ei oo mitään muuta kuin joku rikkiäinen rumpu ja yks triangeli ja yks nokkabuili ja kitara, mistä puuttuu kaikki kielet. Ja sitten et ne lapset on niinkun eri ikäisiä yhdistelmäluokissa, niinkun just semmosia niinkun, semmosia uskomattomia niinkun yhdistelmiä ja sit niille pitäis opettaa niitä opetussuunnitelman mukaisia asioita ja (Fredrika)

Niin ihan selkeesti kyl musta ne niinkun vuoropubelee niinkun keskenänsä niinkun just työelämä ja sitten se opiskelu, opiskelu kanssa. Et tavallaan et jos ihan pelkästään opiskelis eikä niinkun ois, näkis, että mitä siellä käytännössä tapahtuu, niin se on aika irrallista, et vaikka onkin ne niinkun opetusharjoittelut ja tämmöset, mut kuitenkin et se on sitten eri asia sitten olla yksin, yksin siellä luokkahuoneessa tai jossain opetustilanteessa, kun sit se, et siel on se ohjaava opettaja tai on niinkun toisen tontilla siellä ikään kuin opetusharjoittelijana. (Sabina)

Haastatteluissa tuli kuitenkin esiin lähes poikkeuksetta, että merkittävimmät pedagogiikkaan liittyvät oppimisoivallukset oli useinkin saatu omatoimisesta opettajan ammatin harjoittamisesta. Osittain ehkä tämän vuoksi kriittinen vaihe on ensimmäinen opettajavuosi. Uraansa aloittava musiikinopettaja hyötyisi suuresti tuesta opettajantyönsä alkuvaiheessa. Tätä ei kuitenkaan ole yleensä tarjolla, sillä kouluissa on vain harvoin useampi kuin yksi musiikinopettaja. Toisaalta tuen tarve on kuitenkin useimmiten muissa kuin musiikillisissa tai ainedidaktisissa asioissa, jolloin mentoroijana voisi pitkälti toimia joku muukin kollega kuin musiikinopettaja.

Ja se olis niin hyvä et jos pystyis käymään töissä ja opiskelemaan samalla. Ja just semmosia niinkun mitkä liittyy siihen, tämmösiin niinkun, pystyis opiskelemaan samaan aikaan jotain oppilaan tai ryhmänhallitsemisjuttuja ja just niitä oppilaan kohtaamisia ja tämmösiä paperisota-asioita samalla kun niit joutuu tekemään. Niin sit joku niinkun selittäis siin vieressä että niinkun et jos vaikka maanantaina ja tiistaina olis just ollut siellä koulussa ja sitten vois keskiviikkona mennä niinkun sinne, sinne tota oman tukihenkilön luokse ja niinkun kysyä siltä, että miks niinkun tämmönen

pitää tehdä tai se että niinkun miks mun pa- niinkun vaikka nää kaikki tämmöset palkka-asiat ja tämmöset. (Fredrika)

Informanttien mukaan opettajankoulutus ei anna kaikkia käytännön valmiuksia koulumaailmassa toimimiseen. Vain kaksoispätevyiden hankkineelle ja alakoulussa toimivalle Kustaavalle ensimmäinen työvuosi ei ollut tuonut suurempia yllätyksiä. Monelle vastavalmistuneelle musiikkikasvattajalle koulun pedagoginen ja tapahtumien vuosikierto tulee uutena asiana. Teklalle asia oli valjennut vasta toisena opetusvuotena:

Ää, se tietysti on vaan sitten semmosille ihmisille, ketkä meinaa koulumaailmaan suuntautua, mutta mulle tuli aika paljon isoja yllätyksiä silloin just päätoimen saatuani niinkun ryhmänohjausasioista, nimenomaan tämmösistä niinkun et suurin osa ihmisistä joutuu, opettajista joutuu ja – ainakin mun kohdalla – pääsee olemaan ryhmänohjaajia eliä vanhoja luokanvalvoja niin sanotusti, niin se, että ei ollut mitään hajua mitä se on se toubu, etukäteen. Eli nyt ne liittyy niinkun enemmän koulumaailmaan, ei musiikinopetukseen. Mutta mun mielestä se olis Mukalla ehkä kannattanut enemmän kiinnittää huomiota siihen, että miten se, miten siinä hommassa pitää tehdä. Se olis harjoitteluiden yhteydessä kuulunut olla, näin mulle on kerrottu, mut meillä se on ainakin sivuutettu, mun harjoittelussa on sivuutettu jotenkin ohimennen. (Tekla)

Joo, siis sen takii, just sen takia, että kun se työ on ollut, on ollut rankkaa sen takia, et sitä työtä on ollut niin paljon ja et on tuntunut, et on niin, ää, pihalla kaikesta, kaikki pitää opetella, siis kaikki semmonen, kaikki niinkun, kaikki muu kun musiikinopettaminen, siis kaikki muukin pitää hallita, niinkun pitää osata laittaa ne vibreet laput oikeeseen paikkaan ja antaa niit keltasia lappuja silloin kun niit pitää antaa ja blaa blaa blaa blaa blaa, niitä asioita on miljoona (Fredrika)

Haasteita tulee lisää, kun tointa hoidetaan vakituisessa työsuhteessa.

Et itse koulumaailmasta tuli sitten vasta päätoimen myötä tuli kaikennäköistä niinkun uutta ihmeellistä, niinkun ”järjestäppäs, pyöräytäppäs meille tosta nyt joku hieno musikaali” et ”anteeks millä eväillä?” (nauraa) ja semmosia, että tuli semmosia niinkun isompia yllätyksiä, että rupes niinkun tajuamaan yhtäkkiä paljon paremmin, et miten koulumaailma ylipäätään toimii, mitä siinä niinkun lukuvuoden aikana ylipäätään tapahtuu ja mimmosia asioita siihen niinkun liittyy. Että ne oli paljon niinkun, ne tuli aika, ei yllätyksenä mutta kuitenkin sillälailla uusina asioina silloin toisena, toisena vuotena vasta. (Tekla)

4.2 Musiikillisten opintojen merkityksestä työelämässä

Sibelius-Akatemian musiikkikasvattajilla on opinnoissaan erittäin paljon musiikillisia opintoja. Selvityksen informanttien opiskeluaikana voimassa ollut opetussuunnitelma oli 20 opintoviikkoa muita aineenopettajankoulutuksia laajempi, ja lähes koko tämä laajennus on opetussuunnitelmissa käytetty musiikillisiin opintoihin. Tämän lisäksi suuri osa opiskelijoista suoritti käytännössä erittäin paljon ylimääräisiä opintoja. Halukkuutta lisäopintoihin lisäsi paitsi innostus ja halu oppia myös musiikinopetuksen ja opettajan virkojen alasajo 1990-luvulla. Katsottiin, että monipuolinen osaaminen takaisi leivän, jos ei

koulussa niin musiikkiopistossa tai monitoimimuusikkona eri tehtävissä toimien.

Musiikkikasvattajat arvostavat paljon monipuolisia muusikontaitojaan. Opinnoissa hyödyllistä oli ollut lähes kaikki musiikkiopinnot kuoronjohdosta, pianonsoitosta, vapaasta säestyksestä ja bändisoittimista säveltapailuun ja musiikinteoriaan. Omia opiskeluaikojen tarjontaan enemmän kaivattiin musiikillisten aineiden kasvatuksellista lähestymistapaa: säveltapailun, teorian ja musiikinhistorian pedagogiikkaa. Informantit osasivat myös arvostaa saamansa äänenkäytön koulutusta. Musiikinopettajan, niin kuin kaikkien opettajien äänet altistuvat koulutyössä suureen rasitukseen, jossa väärä äänenkäyttötapa voi osoittautua kohtalokkaaksi.

Niin, mut sitten sivuinstrumentit kyllä, piano ja laulu että, varsinkin laulu, että se että oppi, oppi jollain tasolla sitä hengitystekniikkaa, niin kyllä mä huomaan, että oma äänenkäyttö luokkatilanteessa, ei ääni ei väsy ollenkaan sillä tavalla kun sitä on silloin hoitanut ja tietää vähäsen, niin ei oo ikinä ollut ääniongelmia. (Kustaava)

Monipuolinen musiikillinen osaaminen erityisesti eri soittimissa, eräänlainen multi-instrumentalismi on tyypillinen musiikkikasvattajan taito: että pystyy rohkeasti tarttumaan soittimeen kuin soittimeen, ja perehtymään sen soittamisen alkeisiin itsenäisesti.

Mutta kuitenkin, että on semmonen hanskassa ne ihan perusalkeiden opettaminen silleen, että kuka tahansa oppii ne ja osaa sillä lailla perustaidot kaikista noista bändisoittimista ja muista, niin siitä on ollut ihan hirveesti hyötyä. (Tekla)

ei arastele mitään niistä [bändi-]soittimista, joka mun mielestä pitää olla just mukalaisella, et sil on niinkun, tavallaan se on ylittänyt sen kynnyksen, et soitin kun soitin, että. Sitä oppii, kun sitä vähän aikaa tekee, niin sit sen oppii. Ja se kyllä vietiin täältä pois kyllä sitten, että ei niikun oo minkäänlaista, ai et tää on tämmönen, no sit katotaan, miten tää toimii, sit kokeillaan. Sit se, vähän ajan päästä pystyy jotain pientä soittaankin. (Pontus)

Kaikilla tämä moni-instrumenttiosaaminen ei kuitenkaan ole omasta mielestään kovin varmalla pohjalla huolimatta siitä, että oma klassinen soitinosaaminen on hyvä. On kuitenkin vaikea päätellä, onko kyseessä liiallinen itsekriittisyys.

Tässä työssä mitä mä teen, niin mun klassinen instrumenttiosaaminen on täysin ylimitoitettua, mutta, ja sitten tietysti kaikki niinkun afrosoittimien tai sähköisten soittimien ja rumpalibommien osaaminen on täysin alimitoitettua, se on oppilaille yks iso vitsi, kun mä meen soittaaan rumpuja ja sitten kun ottaa ite sen myös isona vitsinä, niin kaikilla on ihan vitsikästä. Se et osaa alkeet opettaa ja pari hassuu komppivariaatiota ja sitten aina toisinaan näyttää jonkun vähän vaikeemman kompin, niin se on siinä. (Tekla)

Kaikki mainitsevat tärkeänä työvälineenään vapaan säestyksen taidon. Sovittamisen taitoa tarvitsevat myös kaikki omassa työssään. Uksi haastateltava mainitsi tosin, että ei hallitse kovin hyvin sovittamista bändille, lauluryhmille ja klassisille instrumenteille kyllä.

Myös pääinstrumentin osaamista arvostetaan pääsääntöisesti (vrt. kuitenkin edellinen Teklan sitaatti).

Vähiten hyötyä on musiikkikasvattajille ollut länsimaisen taidemusiikin historian kurssista, lukuun ottamatta Fredrikaa ja Eenokkia, joista jälkimmäinen ei tosin toimi koulussa, vaan johtaa kuoroa. Sen sijaan kaivattiin enemmän kevyen musiikin teoriaa ja säveltapailua.

Mutta semmosii, mitä koulumaailmassa ei oo hirveesti tullut hyödynnettyä, on esimerkiksi 1900-luvun musiikki, länsimainen taidemusiikin historia, että sitä ei oo vielä päässyt ainakaan hyödyntämään ja se on itelläkin vielä senverran iso musta aukko, vaik se oli upee se kurssi, minkä K piti siitä, niin se on siltäkin mulle aika iso musta aukko, ei sitä uskalla hirveesti vielä lähtee niinkun kokeilemaan opettaa. (Tekla)

Toisaalta myös klassista musiikin osaamista tarvitaan kouluissa, ja rytmimusiikissa enemmän kotonaan oleva Albertiina kaipasi sitä lisää opintoihin:

Mut ei silleen siis, mielettömän tärkeetähän se on, että myös on sitä, että klassisesta musiikista pitäis olla kans se tietotaito hirveen hyvä siellä koulussa, että enhän mä nyt sano sitä, et pelkällä viihteellä siellä muka pärjäis. Et ei tietenkään, mut, mut et sitä pitäis lisätä mun mielestä meidän opinnoissa. [Albertiina]

Fredrika, yksi koulussa toimivista opettajista, mainitsee erityisesti musiikin olevan oppiaineena paitsi bänditekemistä myös yleissivistävä oppiaine, ja kertoo opettavansa myös taidemusiikkia tutustuttaen oppilaat esimerkiksi sinfoniaorkesterin soittimiin. Fredrika tosin toteaa Albertiinan tavoin, että koulutus ei tähän ole kovin paljon antanut valmiuksia:

Ää, se on jännä juttu mutta tota, ja kuulostaa varmaan tosi oudolta mut siis, ää, mie haluan opettaa noille lapsilla ja opiskelijoille – tai on ne nyt minkä ikäisiä tahansa, niin niinkun, niinkun sen että, että tota, tää on niin paljon muuta kuin se, siis musiikki on niin paljon muuta kuin se musiikki, mitä ne kuulee nykyään radiosta joka paikasta elikkä se mis mä olin tosi huono opiskeluaikana niin, ja olen ollut aina huono, historiassa, niin tota nykyään, nykyään niinkun se historia, musiikin historia ja kaikki niinkun semmoset, niinkun, se on, se oli tosi tärkeä aine, vaikka mie en tiä, et jäiks mulle sieltä mitään semmosta, ett mie niinkun suoraan käyttäisin, että itehän mie oon sitten tehnyt ne niinkun kaikki niinkun muistiinpanot itseäni varten ja niinkun käynyt ne asiat niinkun uudestaan, mutta että, et se on kuitenkin avartanut ja se on jossain tuolla, jossain tuolla selkäytimessä, semmoset niinkun yleissivistävät asiat musiikista, et kyl ne vaan on niin tärkeitä, koska sitä, must sitäkin pitäis niinkun, et vaikka tää on paljon sitä, sitä että saadaan tehdä, saadaan soittaa, tehdä sitä yhdessä, mut myös se, että niinkun tää ei oo pelkästään sitä, sitä musiikkia mitä ne tosiaan kuulee niinkun sitä semmosta kertakäyttötavaraa, sitä myö soitetaan, mut mie yritän korostaa niille oppilaille ja meil on siis niinkun lukiolaisille mä ostatan kirjan, mie teetan niillä muistiinpanoja ja niitten on pakko, pakko siis opetella ulkoa se, että mitkä on niinkun sinfoniaorkesterin soittimet ja miten käyttäydytään tota konsertissa ja, ja tota, ja sitten niinkun, jos me lähetään oopperaan, niin viiskyt henkee tulee ihan niinkun tosta vaan,

et semmonen niinkun, se on ihanaa et ne osaasitten arvostaa niinkun semmosiakin asioita, ne tulee oikein kysymään, et päästääks myökin että, tai kasiluokkalaiset saattaa tulla kysymään, että miks ei myö päästä oopperaan, kun lukiolaiset pääsee oopperaan. (Fredrika)

Opintojen monipuolisuus näyttäytyy opiskelijan silmissä helposti lähes mahdottomana vaatimustasona, mikä joissakin tapauksissa, kuten on jo tullut todettua, on johtanut yhtäältä identiteetti- ja toisaalta itsetuntovaikeuksiin.

Mut et, se on vähän hassuu, kun se on tosissaan niin laaja-alaista se mahdollisuus saada siellä se koulutus meillä, että en mä oikeen tienyt, et mitä mä menisin tekeen. Toisaalta on niinkun mahdollisuus tehdä vähän kaikkee. Mut et sit taas tuntuu just, sitten että kun ei oo niinkun sillei tosi hyvä yhessä asiassa. Et sit vois siinä niinkun pätee ja pärjätä tosi hyvin ja. (Albertiina)

Syventyminen oman musiikillisen mielenkiinnon kohteisiin jo aikaisemmassa vaiheessa yhdistettynä hyvään ja työelämän tarpeiden suhteen ajantasaiseen opinto-ohjaukseen olisi auttanut oman tien löytämisessä. Tosin on syytä huomata, että Pontus puhuu alla olevassa sitaatissa musiikkiopiston opettajana, jolle on räätälöity työ hänen erityisalojensa, sellopedagogiikan ja musiikkiteknologian mukaiseksi:

Mutta tota, maailmassa on niin paljon kaikkee tärkeitä ja olennaista ja varsinkin mukalaisena, niin se laaja-alaisuus rupee meneen sitten jo niinkun niin liiallisuuksiin, että niinkun tuntuu että, et mitä ihmettä musta oikein halutaan. Ja se, se niinkun oli se ehkä kaikkein pelottavin tunne, kun mä silloin alussa mainitsin, et mä tunsin, että mä en ollut tarpeeks hyvä meneen työelämään, oli se, että kun näki niitä ja luki niitä opinto-opasta ja niitä kaikkee, mitä niinkun mun pitäis olla ja osata, niin se tuntu siis niin yllymaalliselta, että mä aattelin, et mä en ikinä nähin kenkiin voi mennä että, et se on täysin mahdotonta. Ja nyt se tietysti lukee ihan eri tavalla sitä opasta, jos lukis nyt. Et näkee, että tietysti nähin asioihin pyritään, mut ne on ideaaleja. Ja sitten se, että semmonen yleinen ilmapiiri oli kaubeen pitkälle sellanen, että ”kyllähän te jo näät tiedätte”, joka oli musta kaubeen kiusallista, koska en mää tiennyt. Mää tiedän vasta nyt. Ja, ja se asettaa oppilaan semmoseen asemaan joka, jossa sen ei mun mielestä kuuluis olla. Että pitäis lähteä siihen, että ei tietenkään ne voi tietää, kun ei ne oo koskaan niistä kuullutkaan. Mikäs mun pointtini tässä oikeestaan on, niin oikeestaan se että, et sellanen liiallinen laaja-alaisuus on hajottavaa ja tavallaan se, mitä mä toivoin sillon, sanotaan neljäntenä vuonna tai kolmantena vuonna, että ois tullut selkeet syventymiskohteet. Et ois saanut tavallaan niinkun syventyä niihin asioihin, mitkä kiinnostaa, et se vastuu olis ihan aidosti siirretty siinä vaiheessa, ää, oppilaalle ja opinnonohjaukselle, jota oli hyvin vähän oli opinnonohjausta ainakaan sillon, silloin kun mää olin täällä. Ja se oli turhauttavaa. Se oli todella turhauttavaa. Pontus

4.3 Ei-musiikillisen osaamisen merkityksestä

Ulkomusiikillisista taidoista on informanttien esiin tuomana mainittu jo terveen äänenkäytön osaamisen tärkeys. Tärkeänä pidetään myös psykologista silmää ja vuorovaikutustaitoja. Oman työn organisointikyky on tärkeä apu musiikinopettajan työssä.

Se, mikä oli ehkä hämmästyttävintä silloin ihan alkuaikoina, joka edelleenkin tulee, niin on se, että pitää olla valtavan hyvä organisointikyky musiikinopetuksen työssä. Et sii- se on semmonen oikeen kullannarvoinen asia, et jos osaa organisoida oikeen hyvin työnsä. (Pontus)

Suurin osa koulussa opettavista haastateltavista kaipaa enemmän teknologiaosaamista. Koulutus tuottaa kyllä tietyn perusosaamisen, mutta laitteiden kehittyessä tätä ei aina osata soveltaa uusissa ympäristöissä.

No, tietysti tää niinkun musiikkiteknologia on semmonen, että se on niinkun suo, joka abdistaa ja tota, ää, mutta voivon, olen niinkun ihan sitä mieltä et ainakaan minä siinä vaiheessa kun olen opiskelija, niin tota en olis pystynyt sulattaaan yhtään enemää kuin sen. Miä kävin kyllä sen, sen ylimääräisenkin sen tota, HH opetti silloin teknologiaa ja, ja kävin sen, mikä se nyt on se syventävä vai mikä ihmeen se on, elikkä kävin kuitenkin sen niinkun peruskurssin ja sitten sen seuraavan, mut se oli mulle liukaa. Et jos ei oo niinkun semmosten asioiden kans koko aikaa. Kyl mie kävin sen kurssin, mut en saanut niitä töitä sitten vaan tehtyä, että se, se vaan ei niinkun pystynyt sulattamaan. Ja se nyt vaan tuntuu semmoselta suolta, että siitä mie oon kyllä käynytkin K:ssa jo kurssin, musiikki, mikä Tieto- ja viestintäteknikan taidot musiikin oppimisympäristössä, ja se oli tosi hyödyllinen. Siellä tuli paljon tietoa, mut se vaatis niin paljon sitä omaa aikaa ja opettelua. (Fredrika)

Fredrika on kuitenkin voinut hyödyntää koulussaan paikkakunnan osaamista voidessaan käyttää tuntiopettajaa musiikkiteknologian kurssin pitäjänä, sillä paikallisessa musiikkiopistossa on alan ammattilainen opettajana.

Myös byrokraattiset taidot mainitaan, mukaan lukien kokoustekniikka ja työehtojen osaaminen. Toisaalta tämä osaaminen saadaan riittävässä määrin työelämässä työssä oppimisen kautta.

Ja koulun hallinnointijutuista, palkekausasioista, öö, saako olla sairauslomalla, saako siitä rahaa. Tämmösiä asioita. Ja tämmösiä niinkun ihan yleisiä koulumaailmaan liittyviä teknisiä asioita jäi puuttumaan aika paljon, niin sitä on sitten istunut ihan urpona siellä opettajankokouksessa suu auki, että mikä budjetti, mistä ne rabat tulee, kuka niistä päättää, miks rehtori ei annakaan mulle uutta kitaraa? (Tekla)

Ää, no siis se, se, se niinkun se kaikki muu mikä siel koulumaaimassa tai siellä kouluelämässä, se kaikki muu mikä ninkun tulee siellä opettajanbuoneessa ja se semmonen niinkun järkyttävä byrokraatia. Mut en miä tiä niinkun et voiks sitä opettaa. Eu se varmaanoo, ei se varmaan oo järkevää et semmosta mihin ei niinkun pysty, kun

kuitenkin jokaisessa opettajanhuoneessa on omat systeemit, omanlaiset tyypit, niin miten semmosta voi opettaa. (Fredrika)

Suurin ei-musiikillisen osaamisen puute liittyy haastateltavien mukaan kuitenkin siihen, että koulutuksessa ei pystytä ohjaamaan musiikkikasvattajia kohtaamaan koulujen arkitodellisuutta: sitä, että oppilasryhmät ovat suuria ja levottomia, musiikkiluokan varustelu voi olla puutteellinen, koulun sisäisiä käytänteitä ja pedagogista vuosikiertoa kokouksineen ja luokanvalvojan tehtävineen.

...et suurin hommahan siinä oli sit tavallaan kun tän koko opettajuuden löytäminen ja ihan nää perus luokanhallinta, eihän niitä missään pystytä opettaan, ei sen paremmin OKL:ssä kuin Akatemiallakaan, että se on sitten vaan itestä löydyttävä se mitenkä, mikä on se oma tapa olla opettaja ja millä tavalla sitä työtä haluaa tehdä ja millä tavalla niitä niinkun oppilaita kohdellaan ja noin, että siihenhän se koko kaks vuotta oikeestaan menikin sitten (Kustaava)

5 MUSIIKKIKASVATTAJAN TYÖN EETOKSESTA JA HAASTEISTA

Haastattelujen perusteella musiikkikasvattaja ei tee työtä rahasta, vaan näyttäisi olevan tyytyväisimmillään silloin, kun voi tehdä sitä, minkä kokee itselleen tärkeäksi ja mielekkääksi.

Että eihän siis tämmösellä koulutuksella niinkun, onks ketään muita maistereita, jotka sais näin huonoo palkkaa, mutta tota, niinkun mainitsin, niin ei tätä kukaan rahasta tee, että siis kyl mä sanon että, että jos joku tulee tänne Akatemiaan opiskelemaan rikastuakseen, niin sitten on tehnyt kyllä väärän valinnan. (Pontus)

Musiikillisten opintojen laaja-alaisuus mahdollistaa musiikkikasvattajalle laajan ammattikirjon kouluopetuksen ulkopuolella. Sekä Pontus että Sabina ovat tuoneet musiikkikasvattajan osaamista omiin musiikkiopistoihinsa, ja toimineet omalla paikallaan uuden kehittäjinä. He molemmat viihtyvät musiikkiopistossa, vaikka palkkaus on siellä kouluja huonompaa.

No siis kyl mä, no koen siis sen ensinnäkin, että toi on jotenkin ollut silleen semmonen, tavallaan ehkä itselle semmonen unelmapaikka siinä mielessä, että et kun on päässyt niinkun kehittämään sitä toimintamallia. Et jotenkin se, et sen selkeesti niinkun luomaan uutta. Et se, se niinkun tuonut semmosen niinkun hurjan suuren niinkun semmosen tyytyväisyyden tunteen tai siis semmosen, et voi oikeesti niinkun olla niinkun vaikuttamassa ja etsimässä siis semmosta niinkun oikeudenmukaista, inhimillistä niinkun oppimisympäristöä. (Sabina)

Kouluissa musiikinopettajina toimivat Fredrika ja Tekla saivat suurta tyydytyksen tunnetta siitä, että opetettavana on mukavia oppilaita. Opettajan innostus tarttuu oppilaisiin ja päinvastoin, ja kaikki voivat iloita yhdessä onnistumisista. Työ on antoisaa siitä huolimatta, että takki tuntuu monesti tyhjältä.

Se mihin mä oon tyytyväinen, läbetään hyvistä asioista liikkeelle, niin mä oon hirveen tyytyväinen siihen, että mul on ihan älyttömän fiksuja, kivoja, lahjakkaita ja niinkun, no mukavia oppilaita. Ja se opettaminen on ihan älyttömän kivaa niiden kanssa. Ja se että ilmeisesti se välittyy niillekin se, että kun mulla on itellä niinkun mielettömän hauskaa siellä niin kyllä niilläkin on. Ja se palaute mitä niiltä tulee, on jatkuvasti oikeestaan positiivista. (Tekla)

Ää, hyviä puolia on just semmoset, siis oppilaat. Ja se niinkun se fiilis niitten oppilaitten kanssa, ehkä siihen vaikuttaa myös se, että nyt on kevät, että syksy on jotenkin aina semmosta niin rankkaa, kun se, tuntuu että niinkun se, ei näy sitä loppua... [— — —] Et mul on jo ideat loppu. Mut se että kun silloinkin kun on niinkun, kun tulee se kaamos ja on pimeet illat ja muuta, että sais sen saman tunteen siitä että, että kyllä se sieltä tulee, että kyllä se seuraava päivä ja seuraava viikko sen, et kyl elämä niinkun kantaa jotenkin. Mut siis kyl parasta on ne, että saa oppilaitten kanssa niitä, oppilaitten kanssa tulee niinkun se semmonen, syntyy se semmonen niinkun kemia. Ja se tulee jostain jutusta, jostain yhdessä tekemisestä tai yhdessä olemisesta ja, ja tota, sit et ne tuolla muualla niinkun, muualla kun musiikkiluokassa kun niit näkee, niin sitten ne on semmosia, niistä tulee hyvä mieli. (Fredrika)

Klassiseen musiikkiin orientoitunut ja opiskeluaikojen ruostuneella bändisoitinosaamisella yläkoulussa musiikinopettajana sinnittelevä Harald kokee suureksi haasteeksi saada laput korvissa yksipuolista musiikkia kuuntelevan nuorison kiinnostumaan musiikista laajemmin.

kun on MP3-soittimet niin tuota niin niil on vaan ne korvassa, ne kuntelee vaan sitä pelkkää omaa musiikkia, ne vaan haistattaa pitkät kaikelle muulle että niinkun ne ei halua niinkun ottaa mitään niinkun vastaan ja noin, ja ja tässä onkin se sitten justiin kans että ja musiikinopettajan se niinkun se yks suuri haaste, millä säilyttää se oma liekki, tässä tulee niinkun hirveä kynnisyys ja noin, että et jos sanois oikein karkeesti, niin alkaa niinkun tuntuu että mitä siis tää on nyt tosi karkeesti sanottu, mutta tuntuu välillä, että beittää ihan helmiä sioille. Niinkun että niinkun haistattaa ihan pitkät siis että, et että se on se ja niinkun että millä löytää sen oikean narun mistä vetää. (Harald)

Myös Tekla, joka yleisesti ottaen on erittäin innostunut ja motivoitunut työhönsä, kokee haasteita oppilaiden motivaatiossa. Eniten hän joutuu kuitenkin panostamaan erilaisten produktioiden tuottamisessa. Tätä vasten onkin hyvä, että jotkut asiat sujuvat helpommin.

Se, ne haasteet mitä siinä on sitten, ne on eri paikassa, et ne on siinä että sais kaikki mukaan ja sais kaikki innostumaan ja, ja et ihmiset muuttais sen negatiivisen käsityksen musiikinopetuksesta positiiviseksi. Et se haaste on siinä. Mut se ei oo niin kamalan vaikeeta, kun sitten taas ne vaikeet asiat on enemmän siellä produktiomaailmassa. Että se on nimenomaan hyvä, että työ on niin monipuolista, että

on, on niinkun, pääsee pistämään täysillä kaiken niinkun ammattitaidon ja osaamisen peliin joissain asioissa ja sitten toisissa asioissa niin voi ottaa pikkusen lunkimmin. (Tekla)

Se, että työtyytyväisyys on kaikissa ammateissa paljolti riippuvaista sen koetusta mielekkyydestä ja mahdollisuuksista vaikuttaa omiin tehtäviinsä, näyttäytyy myös työhönsä tyytyväisien musiikinopettajien kommentteista:

Mutta, ää, kyl mä haluan musiikkia opettaa ja pysyn tässä työssä ja tässä työpaikassa toivon mukaan mahdollisimman pitkään, koska tää on ollut täysin unelmapaikka olla töissä kaikin puolin, että on ollut niin kivaa, kiva työympäristö, niin hyvät niinkun mahdollisuudet päästä toteuttamaan kaikki mitä haluaa tehdä. On täysin uudet tilat ja laitteet ihan viimesen päälle ja kaikki soittimet on kunnossa ja kaikki on niinkun omissa hyppysissä ja kaikkee pystyy sillälaililla niinkun, siihen pystyy vaikuttamaan ite niin hyvin, et miten ne pysyy kasassa ne hommat, niin oon kyl ollut tosi tyytyväinen siihen, et toivois et sinne saa jäädä. (Tekla)

Musiikkikasvattajan huonoja puolia ovat kiire, raskaat työjärjestykset ja oppilaiden levottomuus. Siinä, missä Kustaava kertoo karttavansa alueita ja kouluja, joissa on paljon erityisoppilaita, musiikkilukiosta tavalliseen yläkouluun pakosta siirtynyt Harald on palannut musiikkiluokkien monista mahdollisuuksista suuren yläkoulun haastavaan todellisuuteen. Fredrika puolestaan kamppailee riittämättömyyden tunteensa ja haastavien lukujärjestyksien kanssa.

Ja se on vaatinut omaa sopentumista ja totuttamista ja, ja ja, nyt tää on ollut opettelua siis tää syksy, on ollut tähän, mitä on yläasteella musiikin opettajana oleminen, että, et kaikessa ihanuudessaan ja karmeudessaan. Ja ja tällä hetkellä ehkä enemmän vetänyt sinne rankempaan suuntaan, että niinkun joutunut tosiaan kaivamaan itsestään sitten niinkun näitä kurinpitäjäominaisuuksia jos niitä on ollut ainakin nyt niitä on joutunut kehittään ja ja tuota, tässä, tätä työnkuvaa jos luonnehtis, niin mulla on siis ihan normaali seiskojen pakollinen musiikinopetus ja mulla on nytten niitä kuus luokkaa tällä hetkellä. (Harald)

...ja miten taas rehtorit pystyy sitten niinkun, miten ne pystyy järjestään sen silleen, että se lukujärjestys olis järkevä. Jos tälleen niinkun sormia napsauttamalla sais sellasen ihanteellisen lukujärjestyksen, että niinkun viiden tunnin päiviä ja, ja tota semmonen, semmosta niinkun aikaa siellä päivien sisällä niinkun siihen et ehtii jutella työkaverien kanssa ja, ja ehtii niinkun suunnitella ja muuta, niin se, se olis niinkun ibanaa. Mut kun ei se käy silleen. Vaan et lukujärjestykset tulee silleen kun ne tulee, niinkun parhaansa ne rehtorit yrittää, mut ei ne aina oo niin hyviä. Mul on ollut semmosia päiviä, et kaheksasta kymmeneen opetusta, sitten kymmenestä kahteen tyhjää ja kahesta neljään opetusta. Ja ne on niinkun semmosia päiviä, että silloin miettii, että miks tätä pitää tehdä. (Fredrika)

Musiikinopettaja koulussa voi joutua toimimaan myös markkinoinnin välikappaleena:

Sitten taas semmonen, mihin on ollut tyytymätön, on ollut tietysti raba- kaupungin rahavaikeuksien mukanaan tuomat tämmöset tietty markkinointipolitiikka, että meidän pitää koko ajan kiskoa lisää oppilaita kouluun sillä, että tehdään joku mieleton valtava speksaakkelimusikaali ja se meinaa, meillä meinaa niinkun lähteä se nyt siihen, että pitäis tehdä se sen kustannuksella, et otetaan siihen kursseja perusopetuksesta, et tehkääs nyt, se on tämmönen hieno, ja sen pitää tietysti mainostaa meidän lukiota ihan hirveästi ja sen pitää mainostaa, kuinka upeat tilat meidän lukiolla on. [— — —] No hyvä esimerkki, meille tultiin sanomaan, että tehkää tiedelinjaa mainostava musikaali esittävän taiteen linjalla. [— — —] Ja me tehtiin sitten tietysti ainoa tieteeseen liittyvä musikaali meidän bevarien kanssa mitä voi keksiä, josta tuli sitten [X] ja vastaus sit jälkeempään on se, että se oli muuten ihan hyvä, mutta kun siinä kuoli niin monta ihmistä. (Tekla)

Millaiselta näyttivät haastateltujen musiikkikasvattajien tulevaisuudet? Informanteista kaikilla paitsi Albertiinalla on päätoiminen opetuspaikka, joka yleensä on myös pysyvä. Albertiinaa näyttäisikin tulevaisuudessa odottavan pätkätyöläisen arki.

Mut toisaalta mul on nyt niinkun niin laaja-alaista silleen kaikkee voi tehdä, nii just kun mä sanoin, et ei silleen oikein niinkun spesifioitu yhteen paikkaan, mul ei esimerkiksi niinkun luultavasti ainakaan vähään aikaan tuu olemaan vaan yhtä työpaikkaa vaan mulla tulee koko ajan olemaan niinkun monta, monta työpaikkaa. Ja, ja silloin se on tietysti vähän hankalaa ja ei sitten välttämättä saa noit vakituksii työsuhteita ja tälleen. Et semmonen pysyvyys siitä sitten muuten vähän puuttuu vielä. (Albertiina)

Musiikin aineenopettajan urakehitys johtaessaan ylöspäin tarkoittaa usein rehtoriksi ryhtymistä. Informanteista Kustaava ilmaisi tämän suuntaisia tulevaisuushaaveita.

No en tiedä, se on just siitä nyt aika avoinna, että ajatus siitä kun itse on nelikymppinen ja lapset on, ei enään tarvii tätä jatkuvaa huoltoa, et sit siinä vaiheessa vois niinkun omaan niinkun tämmöseen työhön panostaa enemmän, niin se on ihan kysymysmerkki sitten mitä tekee, että tietyllä tavalla tämmöset rehtorin tehtävät kiinnostaa aika paljon, mutta myös joku muiden niinkun taidelaitosten johtamispuoli olis kanssa ihan kiinnostavaa ja – tai sitten tutkimusta, ei yhtään osaa sanoa vielä missä, asutaanko täällä pääkaupunkiseudulla vai jossain muualla, että sitten mahdollisuuksien mukaan, mutta sellanen vahva olo on, että en ehkä siinä nelikymppisenä enään tee tota luokanopettajan työtä, että jotain muuta. (Kustaava)

Myös Eenokki ilmoitti kiinnostuksensa hallinnollisiin tehtäviin, joskaan ei koulupuolella vaan musiikkitoimialalla. Musiikkioppilaitoksissa toimivat Sabina ja Pontus tuntuivat kohtalaisen tyytyväisiltä nykyisiin työtehtäviinsä, vaikkakin Pontus toivoi pääsevänsä välillä kouluttajan tehtäviin, missä voisi viedä musiikkiteknologian osaamistaan eteenpäin.

Kouluissa musiikinopettajina toimivista informanteista turhautuneelta vaikuttanutta Haraldia kiinnosti haastatteluhetkellä oma musiikillinen toiminta sävellyksen ja

sovittamisen merkeissä. Fredrika ja Tekla olivat koulutyöhönsä haastatteluhetkellä tyytyväisimmät musiikkikasvattajat. Fredrikan näköalat eivät tosin haastatteluissa yllä lukukausi lukukaudelta selviämisen yli.

On se tarpeeks [musiikkikasvattajan työ koulussa] haastavaa, joo. Että tota siis olen kokenut, että se on liian haastavaa, mut nyt mie vaan yritän, yritän heittäytyä aina niinkun siihen uuteen päivään ja kattoo että mitä se uus päivä tuo tullessaan ja tota ottaa ne haasteet vastaan, että se on kyllä ihan, se ei ole liian haastavaa, jos ei sitä ota sillä tavalla. Että pitää vaan antaa se vapaus ja saahan siitä vaikka miten vaikeeen itselleen, se on, se on jo koettu, että ihan niin vaikeeen kun haluaa. Mut se pitää vaan niinkun oma, omas päässä jotenkin pyöräyttää läpi. (Fredrika)

Tekla sen sijaan pohtii 42 edessä olevaa vuottaan musiikinopettajana: miten säilyttää yhteys nuorten maailmaan, se yhteys, joka nyt haastattelun perusteella vielä oli olemassa, tietoteknistä osaamista lukuun ottamatta:

No siis, joka tapauksessahan tässä seuraavan 42 vuoden aikana täytyy jollain tavalla itteensä hieman kouluttaa, kun neljänkymmenen vuoden päästä musiikki on todennäköisesti semmosta mystistä sirinää mitä ne kuuntelee, ja mä yritän opettaa peruskomppia ja ne kattoo, että onpa vanha harppu. [-.-.-] Mut semmonen mikä tuntuu, että noi teinit on koko ajan niinkun kolme askelta edellä joka tapauksessa, kun se ala kehittyy niin hirveetä vauhtia, ohjelmat kehittyy niin hirveetä vauhtia, ne osaa käyttää vaikka mitä mystisimpiä nauhotusohjelmia ja tekee kaikki musat ite koko ajan ja sitä on ite ihan huuli pyöreänä ja vähän hämillään, et ”kyllähän mä valmistuin tuossa pari vuotta sitten, mmm...” Ja tietää sen, että vaikka sitä olis täällä koulutettukin niissä asioissa, niin sitä olis silti ihan pihalla todennäköisesti, koska ne muuttuu koko ajan ne asiat ja ne menee koko ajan niin hirveesti eteenpäin. Se tietysti mikä huolettaa on se, että on tosiaan päälle nelkyt vuotta työelämässä vielä edessä, jos sitä nyt meinaa vasta yli, reilusti yli kuuskympisenä jäädä eläkkeelle, vähän täytyy kattoo, että miten senkin homman kanssa menee, et miten ihmeessä sitä pysyy niinkun ajan hermolla siinä hommassa. Ja miten, miten ihmeessä sitä niinkun pysyy ees suunnilleen messissä, suunnilleen mukana siinä, et mitä noiden teimien päässä liikkuu. (Tekla)

6 YHTEENVETO: ”SOITIN KUIN SOITIN. SITÄ OPPII, KUN SITÄ VÄHÄN AIKAA TEKEE.”

Haastatellut musiikkikasvattajat voidaan kaikki tulkita musiikkikasvattajiksi, joille on tärkeää musiikin ja musiikillisten kokemusten välittäminen ja siirtäminen opettamisen kautta. Jokapäiväinen motivaatio työntekoon löytyy innokkaista oppilaista ja halusta opettaa ja kehittyä työssään.

Vaikka jokaisella selvityksen informantilla oli olemassa musiikkikasvattajan ”kutsumus” jo opiskeluun hakiessaan, tämä musiikkikasvattajan identiteetti koki usein opiskelun aikana tietynlaisen murroksen. Kaikille hyvin merkittävä tekijä tässä oli myönteisessä mielessä ollut opetusharjoittelun osuus, joka kuitenkin sai osakseen myös kritiikkiä. Opetusharjoittelu toimi monessa tapauksessa myös vastapainona laajoille musiikillisille opinnoille. Osalla opetusharjoittelu toi mukanaan tarvittavan itsetunnon siitä, että selviää opetustilanteissa. Osalla se taas vei takaisin vanhaan kutsumukseen kasvattajan identiteetin väliaikaisesti kadottua musiikillisten opintojen moninaisuuteen ja itseä erityisesti houkuttelevaan osa-alueeseen syventymiseen.

Kasvattajan identiteetti on haastatelluilla musiikkikasvattajilla vankasti kiinnittynyt muusikon identiteettiin. Muusikkous näyttäytyy selvityksen informanteilla monipuolisuuden eetoksella maustettuna. Tällä monipuolisuuden ideaalilla on kuitenkin kaksi puolta. Ensinnäkin haastatelluilla musiikkikasvattajilla on vankka itsetunto siinä, että (lähes) kaikki musiikin saralla on omaksuttavissa sillä perusosaamisella, joka koulutuksen aikana on hankittu. Jos jotain ei osaa nyt, on se kuitenkin mahdollista opetella.

Monipuolisuuden toinen puoli on kuitenkin tietoisuus siitä, että monessa musiikillisessa taidossa osaaminen on varsin pintapuolista. Tämän hyväksymiseen itse kullakin informantilla on omat keinonsa ja monesti myös karikkoiset tiensä. Fredrikalla tunnollinen yrittäminen on johtanut loppuun palamiseen ja lopulta oman keskeneräisyyden hyväksymiseen. Sabina ja Pontus taas kokevat olevansa musiikkiopistonsa tärkeitä kehittäjiä ja pedagogisia asiantuntijoita pitkälti juuri musiikkikasvattajan ammattitaitonsa perusteella. Musiikinopettajan työstään täysin rinnoin nauttiva Tekla taas miettii, miten ylläpitää yhteys nuorison musiikilliseen todellisuuteen läpi työvuosien, vaikka toteaaakin muussa yhteydessä, että ”jos on joku asia, mistä mul ei oo mitään hajua, niin nopeestiko siitä ottaa selvää”.

Jokaisella musiikkikasvattajalla Kustaavaa lukuun ottamatta oli myös oma musiikillinen erityisalueensa, jossa osaaminen oli vahvimmillaan. Mitä voimakkaampaa oli suuntautuminen tiettyyn musiikilliseen osa-alueeseen, sitä tärkeämpää näytti olevan mahdollisuus sen käyttöön omassa työssään. Informantit pyrkivät sijoittumaan työelämään siten, että tämä oma erikoisosaaminen tulisi käyttöön mahdollistaen mielekkään toimenkuvan. Näin oli käynyt erityisesti Pontuksen ja Sabinan tapauksessa, jotka kummatkin opettivat haastatteluhetkellä musiikkiopistossa.

Koulussa monipuolisuuden eetos näyttäisi sen sijaan olevan valttia (ks. Muukkonen 2010). Teklalla monipuolisuuden ideaali esiintyi informanteista ehkä voimakkaimpiana, ja hän olikin koulussa toimivista opettajista ehdottomasti tyytyväisin työtehtäviinsä ja ammattiinsa. Sen sijaan Harald, joka ei voinut nykyisessä koulutyössään käyttää omaa erityisosaamistaan orkesterin- ja kuoronjohtajana, oli työhönsä selkeästi vähiten tyytyväinen. Hän olikin suuntaamassa muusikonrooliaan kohti sävellys- ja sovitustyötä.

Kustaava, jolla muusikon identiteetti ei ollut erityisen vahva, mietti viettävänsä ”ruuhkavuosien” jälkeisen uransa vaikkapa rehtorin tehtävissä. Sitä ennen hän kuitenkin ehtinee luokanopettajan virassaan toteuttaa alakoulun musiikinopetusta aineenopettajan pätevyydellään useita vuosia. Myös Eenokki, joka haastatteluhetkellä toimi kuoronjohtajana, pohtii tulevaisuuden mahdollisuutenaan hallinnollisia tehtäviä.

Kaikilla informanteilla Albertiinaa lukuun ottamatta oli haastatteluhetkellä kokopäiväinen säännöllinen työpaikka – eikä Albertiinakaan epäillyt töiden saamista, vaikka ennakoikin joutuvansa keräämään vanhempainlomansa jälkeisen työnkuvansa osa-aikaisuuksista eri työpaikoissa. Kokopäiväisen työpaikan haltijoilla vakituisen työsuhteen alkaminen oli peräisin opiskeluaikaisen työpaikan jatkumosta: kaikki informantit olivat aloittaneet alansa työt jo opiskellessaan – kuka heti alusta alkaen, kuka vasta opetusharjoittelun tuoman onnistumisen kokemuksen ja itsetunnon kasvun seurauksena. Erityisesti koulujen ulkopuolella toimivat olivat liukuneet haastatteluhetken työpaikkaansa opintojen ohessa siten, että vakituinen toimi oli räätälöity hyväksi koetun työntekijän osaamisen ja mielenkiinnon näköiseksi ja palvelemaan samalla myös työnantajan tarpeita.

Kun kokopäiväiseen työhön liu’utaan tällä tavalla hallitusti, työnantajan ja -tekijän tarpeiden kohtaaminen tapahtuu sekä työnantajan että -tekijän riskit minimoiden. Tällainen mukautuva rekrytointipolitiikka on kuitenkin harvoin mahdollista, ainakaan pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Musiikin aineenopettajien rekrytointi on kohtaa merkittäviä haasteita 42 %:ssa kunnista. Haasteellisinta musiikinopettajien saaminen on maaseutumaisiin kuntiin (56 %), erityisesti Lapin (71 %) ja Oulun (56 %) lääneissä. (Pohjannoro & Pesonen 2010.)

Työnantajan näkökulmasta ongelmat lienevät siinä, että musiikinopettajan toimiin ei ole riittävästi päteviä hakijoita. Työnhakijan näkökulmasta on suuri riski siirtyä kaukaisen kunnan yleensä ainoaksi musiikinopettajaksi: on epävarmaa, kuinka paljon työtä voi suunnata oman mielenkiintonsa mukaiseksi. Todennäköisempää on, että monipuolisuuden vaatimus korostuu yhden musiikinopettajan kouluissa. Tällöin tarvitaan Teklan tyylistä monipuolisuutta korostavaa opettajaa, jolla kuitenkin musiikillinen identiteetti on riittävän vankka.

Kouluihin opetustyöhön sijoittuneet vastavalmistuneet musiikinopettajat kohtaavat selvityksen perusteella suuria haasteita muutamana ensimmäisenä työvuotenaan. Opettajankoulutus ei voine koskaan valmentaa opiskelijoita kohtaamaan koulujen todellisuutta täydellisesti. Haastateltujen musiikkikasvattajien koulukokemusten alkupää osoittaa kuitenkin, että tähän asiaan on syytä kiinnittää huomiota sekä kouluttajien että työnantajien tahoilla. Hiljattain valmistuneen musiikkikasvattajan perehdyttäminen koulun käytäntöihin hyötyisi kokeneen kollegan – eikä välttämättä saman alan – mentoroinnista.

LÄHTEET

Hinkkanen, Anna 2008. Opiskelijapalautetta musiikkikasvatuksen koulutusohjelmasta. Sibelius-Akatemian Musiikkikasvatuksen osaston painamaton lopputyö.

Muukkonen, Minna 2010. Monipuolisuuden eetos : musiikin aineenopettajat artikkeloimassa työnsä käytäntöjä. Väitöskirja, Sibelius-Akatemia.

Opetushallitus 2009. TaiTai Taide- ja taitokasvatus. Perusopetuksen taide- ja taitoaineiden toteutumisen seuranta lv 2007–2008. Opetushallitus, 32/041/2008. URL <http://www.oph.fi/download/122507_yhteenveto_taitai_seuranta_2009.pdf>, haettu 6.10.2010.

Pohjannoro, Ulla 2010. Soitonopiskelua joustavasti ja yhteisöllisesti. Musiikkioppilaitosten kehitysnäkymiä rehtoreiden arvioimana. Musiikkialan toimintaympäristöt ja osaamistarve – Toive, osaraportti 5. Sibelius-Akatemian selvityksiä ja raportteja 4/2010. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Pohjannoro, Ulla & Pesonen Mirka 2010. Yleissivistävän koulun musiikinopetus ja -opettajat 2009. Kuntien sivistystoimenjohtajien näkemyksiä musiikinopetuksen järjestämisestä. Musiikkialan toimintaympäristöt ja osaamistarve – Toive, osaraportti 5 Sibelius-Akatemian selvityksiä ja raportteja 4/2010.

LIITTEET

Liite 1. Toive-hankkeen ohjausryhmän jäsenet 1.8.2009–31.3.2011.

Kai Amberla, toiminnanjohtaja, Finland Festivals ry, ohjausryhmän puheenjohtaja

Jari Perkiömäki, vararehtori, Sibelius-Akatemia, ohjausryhmän varapuheenjohtaja

Arto Alaspää, toiminnanjohtaja, Suomen Ääni- ja kuvatalennetuottajat ÄKT ry

Eija Kauppinen, opetusneuvos, opetushallitus, rahoittajan edustaja; sijaisena ajalla 1.8.–
31.12.2010 opetusneuvos Minna Muukkonen

Ritva Mitchell, tutkimusjohtaja, Cupore

Pekka Nissilä, muusikko, Suomen Muusikkojen Liitto ry

Johanna Nurmesniemi-Heino, puheenjohtaja, Koulujen Musiikinopettajat ry

Leif Nystén, puheenjohtaja, Suomen Musiikkioppilaitosten Liitto ry

Maaret Ollila, toiminnanjohtaja, Suomen Konservatorioliitto ry; 13.9.2010 alkaen rehtori
Anna-Elina Lavaste

Tuire Ranta-Meyer, klusterijohtaja, Metropolia Ammattikorkeakoulu

Ulla Tuovinen, työalasihteeri, Kirkkohallitus

Liite 2. Haastattelurunko

Opintojen vastaavuus nykyisiin työtehtäviin nähden

1. Missä vaiheessa aloitit työnteen musiikkialalla ja mitä töitä teit
 - a. Ennen opiskelua, kuvaile lyhyesti
 - b. Opiskelun aikana, milloin
 - c. Opiskelun jälkeen
2. Mitkä tekijät vaikuttivat kyseisen työtehtävän valintaan
 - a. Esim. palkka (oli pakko ansaita lisää), etäisyys, työn saatavuus, työn mielenkiintoisuus, mahdollisuus kehittää omia taitoja opiskelun lisäksi, työnsaannin turvaaminen tulevaisuudessa
3. Oliko opintoaikana tekemilläsi töillä vaikutusta myöhempään kurssivalintoihisi, kuvaile miten
4. Oliko opintoaikana tekemilläsi töillä vaikutusta opiskelun keston
 - a. Kuinka paljon, arvio
5. Missä vaiheessa teit päätöksen ryhtyä tekemään nykyisiä töitäsi
 - a. Mitkä tekijät vaikuttivat tähän päätökseen
 - b. Onko sinulla ollut muita vartenotettavia vaihtoehtoja
 - c. Kuvaile työurasi muodostumista mahdollisesti opiskelun alkuaajoista lähtien tähän päivään asti
6. Onko käsityksesi tulevasta työurastasi ja suuntautumisestasi muuttunut opiskelun aikana tai sen jälkeen
 - a. Miksi tämä muutos on tapahtunut
 - b. Mikä oli Sibän tarjoaman koulutuksen rooli tässä asiassa
7. Miten suhtaudut nykyiseen työtilanteeseesi
 - a. Oletko tyytyväinen, miksi
 - b. Kaipaatko muutosta, miksi ja millaista
8. Mikä on koulutuksen tarjoama anti nykyisille työtehtävillesi
 - a. Mistä opinnoista on eniten hyötyä, miksi
 - b. Mistä opinnoista on vähiten hyötyä
 - c. Mistä opinnoista olisi ollut hyötyä
 - d. Jos tarvetta, niin miten koet voitavasi täydentää opintojasi
 - i. Millaiset mielestäsi ovat mahdollisuudet täydennyskoulutukseen, oletko ottanut selvää
 - ii. Miten työnantajasi/työpaikkasi tukee täydennyskouluttautumistasi